

RAAMATUKOGU

RAAMATUKOGUNDUSE AJAKIRI

NR. 2

MÄRTS 1929

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHINGU VÄLJAANNE

HIND 1 KR.

Kooli- ja rahva- raamatukogudele

müüvad eestikeelsete

**ilu-, jutu-, näite-, las-
te- ja teaduslikku kir-
jandust**

kõige suuremas valikus ja sood-
samatel tingimustel

K.-Ü.

„Rahvaülikooli“

raamatu- ja kirjutusmaterjali kauplused
Tallinnas Jaani t. Nr. 6, Krediid Panga m.
Harju t. Nr. 48, omas m.

Tel. 6-66.

Tel 24-49.

**Siin on alati saadaval igasugu-
sed raamatukogude rakendus-
materjalid ja raamatute köitmis-
tarbed.**

**Raamatukogudele raamatute
köitmine juba kogu Eestis tuntud
headuses, odavuses ja nägu-
suses.**

Meie täieliku raamatute-nimekir-
ja saadame

hinnata igale kogule

sellekohase nõudmise puhul.

RAAMATUKOGU

RAAMATUKOGUNDUSE AJAKIRI

1923—1929

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHINGU VÄLJAANNE

RAAMATUKOGU № 1—2.

S I S U :

	Lhk.
Fr. Puksov: Udo Ivask (pildiga)	2
A. K.: Töö algul	3
Fr. Puksov: Raamatukoguhoidja kutse ja kutseharidus	4
I. üleriiklise raamatukoguhoidjate kongressi protokoll	14
V. Schmidt: Raamatukogud Eestis 1921. a.	39
A. Sibul: Süstemaatilise liigituse kava	44
Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu põhikiri	46
Kroonika	49
Kirjandus	53
A. Sibul: Kuus aastat	65
R. Antik: Eestikeelse raamatu 295 aastat	67
A. Sibul: Avalikkudest raamatukogudest 1926. aastal	74
A. Möldri: Palga- ja tööolud meie avalikkudes raamatukogudes	88
P. Grabinsky: Näpunäiteid vähemate raamatukogude korraldajaile	95
H. Mugasto: Läbikäimisest lugejatega	98
J. Genss: Tükeldatud eraraamatukogud Eestis	100
H. Mugasto: Ivan Abarenkov	107
Kataloogimisjuhised	107
A. Karro: Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu tegevusest	116
R. Antik: Eesti rahvuslik arhiiv-raamatukogu	118
Fr. Puksov: Tartu ülikooli raamatukogu	120
Fr. Puksov: Eesti raamatukogunduse bibliograafia 1923—28.	122

RAAMATUKOGU

RAAMATUKOGUNDUSE AJAKIRI

NR. 2

ILMUB TARVIDUSE JÄRELE
TOIMETUS: A. KETTMAN, A. KÖLL,
Fr. PUKSOV, A. SIBUL JA O. URGART
TEGEV JA VASTUT. TOIMETAJA A. SIBUL
AADRESS: EESTI RAAMATUKOGUHOID-
JATE ÜHING, TALLINNA KESKRAAMATU-
KOGU

MÄRTS

1929

Fr. R. Kreutzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

S 9177

Kuus aastat

möödus 24. veebruaril sellest, kui kokku astus Tallinnas esimene üleriikline raamatukoguhoidjate kongress, et üles seada sihte ja eesmärke, millede poole tuleks püüda meie raamatukogunduse paremale järjele tõstmisel.

Kongressi töö tulemuseks oli rida juhtlauseid raamatukogunduse arendamiseks ja Eesti Raamatukoguhoidjate ühingu loomine, kelle kohuseks jäi hoolitseda selle eest, et vastuvõetud juhtlauseid leiaksid teostamist.

Hulk kongressil ülesseatud soovidest ja nõudeist on teostunud möödunud kuue aasta kestel.

Oleme saanud avalikkude raamatukogude seaduse, mis loob kindla aluse meie raamatukogude võrgule, andes võrku kuuluvaile raamatukogudele teatud, paraku õige piiratud tulud.

Tallinna linna raamatukogust on saanud keskraamatukogu, kust avalikud raamatukogud ja provintsis asuvad kodanikud võivad saada raamatuid laenuks, Eesti Rahva Muuseumi arhiivkogust Eesti rahvuslik arhiiv-raamatukogu ja 1924. aastast alates ilmub „Eesti Kirjanduse“ lisana Eesti raamatute üldnimestik.

Raamatukoguhoidjate kutselise hariduse tõstmiseks on korraldanud kursusi haridusministeerium, Eesti Raamatukoguhoidjate ühing ja Eesti Haridusliit.

Teostamist ei ole leidnud soovid laste- ja rändraamatukogude asutamise kohta. Ei ole ka õpeta-

jate seminaride õppekavadesse võetud raamatukogunduse õpetamist ega ole haridusministeerium saatnud ühtegi raamatukoguhoidjat õppima raamatukogundust välismaal. Samuti on lahendamata raamatukoguhoidjate palga küsimus.

Kuigi oleme saavutanud avalikkude raamatukogude seaduse, puudub meil seni raamatukogundust juhtiv organ, kes juhiks ja korraldaks meie raamatukogundust, instrueeriks ja inspekteeriks raamatukoguhoidjaid. Seni on teinud maavalitsused kui ka haridusministeerium sellel alal õige vähe. Puudunud on selleks tarvilikud tööjõud. Selle tagajärjel kannatab meie raamatukogunduse areng.

Samuti ootavad lahendust meie raamatukoguhoidjate kutselise ettevalmistuse kui ka palga küsimused.

Nende ja teiste küsimuste kohta peab oma otsuse andma käesoleva aasta sügisel Tallinnas kokkuastuv teine üleriikline raamatukoguhoidjate kongress. Tal tuleb kontrollida tehtud tööd ja seada üles uusi juhtlauseid meie raamatukogunduse arendamiseks.

Meil on puudunud ainelistel põhjustel võimalus oma ajakirja avaldamiseks. Saates ligi kuue aasta järele müügile ajakirja teise numbri, peame märkima, et meie ka praegu ei hellita lootust, et meil lähemal ajal avaneks võimalus välja anda järjekindlalt oma ajakirja, kuigi teame ja tunneme, et meie raamatukogunduse elustamiseks ja arendamiseks on vajalik oma ajakiri.

Loodame siiski, et järgmine number ei ilmu enam kuueaastase vaheaja järele, vaid hiljemalt tulevase aasta alul, tuues muu seas ülevaate teise üleriiklise raamatukoguhoidjate kongressi tulemusist.

A. Sibul.

Eestikeelse raamatu 295 aastat.

Eestikeelse raamatu ja trükikunsti arenemise kohta puuduvad meil igasugused üldisedki andmed, rääkimata eriuurimustest. Nii on raske ligikaudseltki teateid saada eestikeelsete raamatute üldarvu kohta. On räägitud küll mitmest arvust, ilma et neid kindlate andmetega oleks põhjendatud. Nii kuuleme, nagu oleks kuni iseseivuseni ilmunud ühede arvamise järele 12.000, teiste järele 15.000 ja isegi 20.000 eri-pealkirja.

Juba see suur kõikumine arvude vahel (12.000 kuni 20.000) näitab, et siin selguse saamine raske.

Ainuke, kes oma arvamise on rajanud allikatele, on mag. Hans Kruus, kes eestikeelsete raamatute arvu võtab kõne alla „Sirvilaudades“ 1919. a., tuues 20-leheküljelise artikli „Eestikeelne raamat arvides“.

Autor on oma artikli aluseks võtnud (ülevaate saamiseks kuni 1865. a.) A. J. Schwabe poolt koostatud raamatute nimekirja „Chronologisches Verzeichnis aller in der Bibliothek der Gelehrten Estnischen Gesellschaft sich befindenden estnischen Druckschriften, Dorpat, 1867“.

Nagu näha, ei ole see nimekiri üldbiograafiline teos, milles kõik eestikeelsed trükitööd oleksid loendatud, vaid see on teatud raamatukogu — Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogu — nimekiri, ainult seal leiduvate raamatute kohta. Tõsi küll, nimet. raamatukogusse püüti koguda kõik eestikeelsed teosed ja tegelikult oli ta ka kõige täielikum vanemate eestikeelsete raamatute poolest, kuid ometi puudus seal mõndagi. Mag. Kruus on võtnud aluseks ülalnimetatud Schwabe katalogi mitte sarnasel kujul, nagu see trükitud, mis registreerib kuni 1865. a. ilmunud raamatuid, ja kus kokku 1400 pealkirja ümber, vaid selle nimestiku E. Üliõpilaste Seltsis tehtud käsikirjaliste täiendustega. Viimaseid on 100 ümber, nii on autor kuni 1865. a. ilmunud eestikeelsete raamatute üldarvuks võtnud 1500.

Edasi on mag. Kruus allikatena kasutanud „Правит. Вѣстник'ut“ ja „Книжная Лѣтопись'и“ alates 1891. a. kuni 1902. a. ja 1909. a. — 1916. a. — Nende allikate põhjal on raamatute üldarv nimetatud 20 a. jooksul 5667.

Seega puuduvad arvud kuni iseseisvuseni aastatest 1866—1890, 1903—1908 ja 1917.

Kui siin võtta keskmised arvud eelmisest ja järgnevast aastast, mille kohta arvud olemas, saame:

1866.—1890. a. — 2875 raamatut (1855.—1863. a. keskmiselt ilmunud 48 raamatut aastas, 1891. a. — 183 raamatut, seega keskmine vahepealsete aastate jaoks $(48+183):2=115$ raamatut, ehk 25 a. (1866—1891) kohta $115 \times 25=2875$);

1903.—1908. a. — 2096 raamatut (1902. a. ilm. raamatuid 385, 1909. a. — 313, keskmine $(385+313):2=349$, ehk 6 a. (1903—1908) kohta $349 \times 6=2096$);

1917. a. — 200 raamatut (1916. a. — 170, 1918. a. — 230, keskmine $(230+170):2=200$).

Seega oleks ilmunud kokku kuni iseseisvuseni:

1632.—1865. a. — 1500 raamatut

1866.—1890. a. — (2875)* „

1891.—1902. a. — 3015 „

1903.—1908. a. — (2096) „

1909.—1916. a. — 2652 „

1917. a. — (200) „

12.338 raamatut,

ehk ümmarguselt võttes $12\frac{1}{2}$ tuhat raamatut.

Muidugi ei saa neid arve pidada täpseiks, kuna allikatena tarvitatud tööd ei ole täpsed, ja pealegi on osa arvudest toodud oletatavate keskmiste arvude põhjal.

Kui mag. Kruusil oli tarvitada Schwabe katalog E. Üliõpilaste Seltsis tehtud täiendustega, kus kokku 1500 pealkirja, siis on allakirjutanu veel täiendanud seda katalogi ja saanud üle 1800 pealkirja,

*) Sulgudes olevad arvud on allakirjutanu poolt selgitatud, teised mag. Kruusi artikli järele („Sirvil.“ 1919).

s. o. 20% rohkem, milline arv suureneb võibolla veelgi.

Kuivõrt usaldusväärilised on teised allikad — „Правительств. Вѣстник“ ja „Книжная Лѣтопись“?

Teatavasti koostati seal loendatud raamatute (ka eestikeelsete) nimestikud tsensorite poolt keskvalitsusele — ülemtrükiavalitsusele — saadetud raamatute põhjal. Teisest küljest tõendavad keskvalitsuse märkused ja noomitused tsensoritele, et viimased ilmunud raamatuid keskvalitsusele puudulikult saadavad. Sama tõendab ka tsensoriraamatute võrdlemine ülaltähendatud „Прав. Вѣстн.“ ja „Книжная Лѣтопись“iga. Igatahes olid need allikad kõigipuuduste peale vaatamata tol ajal ja ka praegugi pea ainsaiks, mille põhjal võime saada andmeid raamatute kohta.

Mag. Kruus oletab üksikute katkendlikkude andmete põhjal, et neis allikates puuduvate eestikeelsete raamatute arv võib suureneda 15—20% võrra üldisest raamatute koguarvust (seda nägime ka Schwabe katal. juures), see oleks 1875—2500 raamatu võrra.

Nii teeks eestikeelsete raamatute üldarv välja iseseisvuseni 285 a. (1632—1917) kohta (ühes 15—20 prots. lisaga) 14.000—15.000.

Peaaegu sama arvu saame ka E. Rahva Muuseumi arhiivraamatukogus leiduvate raamatute põhjal. Teatavasti kogutakse nimet. kogusse kõik eestikeelsed trükitööd, ja tähend. ajajärgust kogutud raamatute arvu võib praegu 13.000 peale arvata. Arvesse võttes, et ka siin kõik veel koos ei ole ja arvates puuduvate arvu umbkaudu 2000 peale, ulataks nende andmete põhjal eestikeelsete raamatute üldarv kuni 1917. a. 15.000 peale.

Täpsemad kui raamatute arvud on tollest ajast need ajalehtede ja ajakirjade kohta. Need andmed koguti arhiivraamatukogu poolt üleilml. ajakirjanduse näituse jaoks, mis peeti möödunud suvel Kölnis ja kus ka Eesti osakond pidid olema.

Andmed koguti arhiivraamatukogus leiduvate ajal. ja ajak. ning allakirjutanu pooleli olevast „Eesti

ajalehtede ja ajakirjade üldnimestikust“. Selle järele on alates esimesest ajalehest (1766. a.) kuni 1928. a. alguseni ilmunud kokku 823 erinimelist ajalehte ja ajakirja, kokku 2745 aastakäiguga, kuni iseseisvuseni 1496 ja iseseisvuse ajal 1249 aastakäiku.

Päris täpseid arvulisi andmeid saame alles raamatute ja ajakirjanduse bibliograafia ilmumise järele.

Kuna kuni iseseisvuseni peame rääkima umbkaudsest raamatute üldarvust, on iseseisvusajal ilmunud eestikeelsete raamatute kohta võimalik tuua juba täpseid arve. Sellest ajast päritolevad raamatud on registreeritud.

Nimelt on allakirjutanul käsikirjas valmis „Eesti raamatute üldnimestik 1918.—1923. a.“, kuna 1924. a. alates on olemas juba trükitud bibliograafia eestikeelsete raamatute kohta, mis koostatud ülikooli raamatukogu poolt ja ilmunud kuude viisi kuukirjas „Eesti Kirjandus“. Peale kodumaal ilmunud raamatute on toodud neis ka väljaspool ilmunud eestikeelset trükitööd. Nende põhjal on võimalik olnud täpseid arvulisi andmeid saada 10 viimase aasta eestikeelse raamatu-toodangu üle.

Üldse on ilmunud 6721 raamatut, seega ligikaudu kümne aasta jooksul ligi pool sellest, mis ilmus 285 aasta jooksul.

Järgnevad tabelid annavad üksikasjalisena ülevaate ilmunud kirjanduse kohta.

Selle juures olgu tähendatud, et ilmumiskohaks on tulnud võtta trükikoht järgmistel põhjustel: kaugelt suurema hulga raamatute juures on trükikohta nimetatud, kuna kirjastus tihti nimetamata jäetud, eriti aga siis, kui autor ühtlasi ka kirjas-tajaks.

Alates 1923. a. kevadest peab juba trükiseaduse nõudel trükikoht raamatus märgitud olema. Pole raamatus trükikoht märgitud, ja kui seda pole korda läinud ka kindlaks teha, siis on raamatu ilmumiskohaks võetud kirjastuse asukoht, mis tagajärgedele märgatavat mõju ei saa avaldada, sest suurelt jaolt

on ju seal, kus raamat kirjastatud, ta ka trükitud. Pealegi on, nagu juba nimetatud, ilma trükikohata raamatute arv väike.

Mis puutub teose suurusesse, siis on siin kõige väiksemaks raamatuks peetud neljaleheküljelist.

Ilmunud kirjanduse hulk raamatute ja lehekülgede arvu järele üksikute aastate ja kokku 10 a. kohta.

Aasta	Raamatuid	Lehekülgi	Keskmine raamat lehekülgedes
1918.	230	19.231	83,61
1919.	368	22.375	60,80
1920.	583	41.247	70,74
1921.	593	48.042	81
1922.	593	42.369	71,04
1923.	681	59.897	88,09
1924.	863	72.688	84,22
1925.	831	65.074	78,30
1926.	915	70.036	76,54
1927.	1.064*)	84.944	79,83
Kokku 10 a.	6.723	537.899	80,03

*) Kuna möödunud aastal Venemaal ilmunud kirjanduse kohta veel täielikku ülevaadet pole, siis on siia, kui ka teistesse tabelitesse, võetud seal ilmun. raamatud ja leheküljed samas suuruses, kui 1926. a.

Raamatute arv ilmumiskoha järele aastate kaupa ja kokku 10 a. kohta.

Ilmumiskoht	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	Kokku
Tallinna	91	128	232	253	252	286	338	348	348	442	2718
Tartu	91	125	257	203	219	255	297	280	346	419	2492
Narva	3	24	2	15	13	25	45	32	42	46	223
Viljandi	3	8	21	29	22	18	14	14	11	22	178
Pärnu	11	8	12	14	5	6	14	20	33	20	143
Võru	4	1		7	13	6	28	23	30	21	133
Keila		1				11	25	18	27	19	101
Haapsalu	5	6	5	11	14	12	10	16	11	8	98
Kuresaare	1	2	8	14	6	9	9	16	13	18	96
Valga	1		1	1	3	1	23	12	17	6	65
Rakvere	1	1	1	2	5	3	5	14	6	12	50
Paide	2		4	2	3	1		1	2	2	19
Mujal kodumaal		1		1			3	1			6
Venemaa	10	66	37	38	29	26	48	36	29	29	348
Saksamaa	6		1	1	3	22					33
Soome	1	3	2	2	6						14
Mujal välismaal		2									2
Ilma kohata							2				2

Lehekülgede arv ilmumiskoha järele aastate kaupa ja kokku 10 a. kohta.

Ilmumiskoht	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	Kokku
Tallinna	8480	8152	15540	21730	18504	24495	33842	29520	27532	36020	223815
Tartu	8160	10112	21780	19443	18744	25431	26850	26032	31149	38426	226127
Narva	360	800	84	716	362	1685	1843	1374	1881	1555	9860
Viljandi	94	800	842	2003	863	1095	604	961	898	1571	9731
Pärnu	306	272	225	1032	329	125	562	682	1398	771	5702
Võru	488	48		219	334	404	1606	1009	1994	1503	7615
Keila		16				297	564	432	1272	643	3224
Haapsalu	302	240	198	515	599	638	436	376	386	639	4329
Kuresaare	30	192	716	602	182	579	760	999	502	1015	5177
Valga	19		23	59	55	25	1073	516	724	441	2935
Rakvere	32	8	16	87	351	205	132	608	450	444	2333
Paide	179		104	146	82	38	176	80	46	112	963
Mujal kodumaal				16			28	8			60
Venemaa	551	2115	1685	1451	1414	1349	4172	2485	1804	1804	18330
Saksamaa	222		18	14	77	3527					3858
Soome	8	390	16	9	473						896
Mujal välismaal		22									22
Ilma kohata							68				68

Ajalehti ja ajakirju on iseseisvusaastail ilmunud 1249 aastakäiku, mis samuti kui raamatudki enne iseseisvust ilmunuist 45% välja teevad.

Aastate järele on ajalehti ja ajak. ilmunud:

Aasta.	Aastakäike.
1918.	60
1919.	72
1920.	74
1921.	102
1922.	127
1923.	143
1924.	155
1925.	149
1926.	181
1927.	186
10 a.	1.249

R. Antik.

Avalikkudest raamatukogudest 1926. aastal.

Kuigi avalikkude raamatukogude seadus maksmata hakkas juba 1. jaanuaril 1925. aastal, on meil seni puudunud igasugused arvustikulised ülevaated meie avalikkudest raamatukogudest. Tulnud on see osalt sellest, et meie avalikud raamatukogud ei ole suutnud küllalt kiiresti organiseeruda avalikkude raamatukogude seaduse ja haridusministeeriumi määruste kohaselt. Kuid teiselt poolt ei saa ka eitada omavalitsuste ja seltside loidust ja saamatust raamatukogude korraldamises.

Sellega tuleb seletada seda nähet, et 1925. aasta kohta saadi aruandeid avalikkudelt raamatukogudelt vähesel määral ja needki, mis saadi, olid puudulikult kokku seatud; nii et riigi statistika keskbüroo loobus nende statistilisest ümbertöötamisest.

Aruandeid 1926. aasta kohta saadi juba 519 raamatukogult ja 5 osakonnalt, kokku 524 üksuselt, mis kõik riigi statistika keskbüroo poolt arvestatud iseseisvate kogudena. Kui palju avalikke raamatukogu-

sid 1926. aastal töötas, pole täpselt teada. Märkida tuleb, et kõik maakonnad saatsid aruandeid, kuna kolm linna, nimelt Kuresaare, Paide ja Türi ei saatnud üldse.

Ka 1926. aasta aruanded on kokku seatud võrdlemisi puudulikult. Nii ei leidu aruannetes ühtegi küsimust, millele oleksid vastanud kõik aruandjad. Samuti leidub rohkesti ebatäpsusi, eriti kulude ja tulude hulgas. Sellele vaatamata on riigi statistika keskbüroo aruanded läbi töötanud ja sealt saadud tulemustega, mis pakuvad teatud pildi meie avalikkudest raamatukogudest 1926. aastal, katsume lühidalt tutvustada lugejaid.

Mainitud 524 avalikust raamatukogust asub 25 linnas ja 499 maal. Neist on 115 raamatukogu ehk 22% asutatud avalikkude raamatukogude seaduse maksvuse ajal, see on 1925. ja 1926. aastal.

Üldse on meie avalikud raamatukogud noored asutised. Aastate järele on neid asutatud: 1926. aastal 49, 1925. a. 66, 1924. a. 29, 1923. a. 51, 1922. a. 52, 1921. a. 42 ja 1920. a. 45. Tervelt 334 avalikku raamatukogu ehk 64% aruandeid esitanud avalikkude raamatukogude arvust on ellu kutsutud viimase 7 aasta jooksul.

Vanemaks koguks avalikkude raamatukogude hulgas on Laeva muusika- ja lauluseltsi raamatukogu Tartumaal, mis asutatud 1867. aastal. Järgmiseks vanuselt on Tori „Salme“ seltsi raamatukogu Pärnumaal, mis asutatud 1878. aastal.

Avalikkudest raamatukogudest on seltside ja ühingute asutatud 69,3%, omavalitsuste — 20,4% ja eraisikute — 10,3%. 1,7% kohta puuduvad teated.

R a a m a t u t e a r v u poolest on meie avalikud raamatukogud väiksed. Suurimaks avalikuks raamatukoguks osutus Tallinna keskraamatukogu 26.567 köitega ja väiksemaks Muhu Suurvalla avalik raamatukogu, millel kõigest 6 köidet. Ülevaate meie avalikkude raamatukogude suurusest annab alamal toodud tabel, mille arvud käivad 522 raamatukogu kohta, kuna 2 raamatukogult puuduvad teated.

Avalikkude raamatukogude suurus.

Asukoht	Kogude arv	Raamatute arv kogudes	Elanikkude arv	Raam. 100 el. kohta	Kogude suurus raamatute arvu järelle															
					Kuni 50 r.		51—200 r.		201—500		501—1000 r.		1001—2500 r.		2501—5000 r.		5001—10000 r.		10001 ja rohk. r.	
					Kog.	Raam.	Kog.	Raam.	Kog.	Raam.	Kog.	Raam.	Kog.	Raam.	Kog.	Raam.	Kog.	Raam.	Kog.	Raam.
Linnad	25	92.937	306.235	30	—	—	1	164	1	45	4	2.902	12	18.546	4	13.401	—	—	3	57.465
% 0/0							4,0	0,2	4,0	0,16,0	3,1	48,0	20,0	16,0	14,4	—	—	12,0	61,8	
Tallinna	3	30.413	125.564	24	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3.846	—	—	—	—	1	26.567
Tartu	2	18.202	60.830	30	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2.375	—	—	—	—	1	15.827
Narva	2	18.058	26.568	68	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2.987	—	—	—	1	15.071
Pärnu	4	5.820	21.596	27	—	—	1	164	—	—	1	681	1	1.259	1	3.716	—	—	—	—
Viljandi	1	4.144	11.823	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4.144	—	—	—	—
Valga	2	2.341	14.596	16	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2.341	—	—	—	—	—	—
Rakvere	1	2.554	11.461	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2.554	—	—	—	—
Võru	1	2.030	5.808	35	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2.030	—	—	—	—	—	—
Haapsalu	2	1.720	4.473	38	—	—	—	—	1	45	—	—	1	1.261	—	—	—	—	—	—
Petseri	2	1.999	3.278	61	—	—	—	—	—	—	1	914	1	1.085	—	—	—	—	—	—
Tapa	1	641	2.995	21	—	—	—	—	—	—	1	641	—	—	—	—	—	—	—	—
Põltsamaa	1	1.554	2.787	56	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1.554	—	—	—	—	—	—
Tõrva	1	1.057	2.557	41	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1.057	—	—	—	—	—	—
Paldiski	1	666	1.260	53	—	—	—	—	—	—	1	666	—	—	—	—	—	—	—	—
Nõmme	1	1.738	10.639	16	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1.738	—	—	—	—	—	—
Maakonnad]	497	209.131	775.500	27	16	480	106	13.849	235	79.10	109	72.385	31	43.472	—	—	—	—	—	—
% 0/0					3,3	0,2	21,3	6,6	47,3	37,21,9	34,6	6,2	20,8	—	—	—	—	—	—	—
Viru	50	29.349	111.300	26	1	47	10	1.419	21	7.71	10	6.392	8	13.773	—	—	—	—	—	—
Järva	42	17.974	48.000	37	—	—	10	1.486	17	5.40	13	8.109	2	2.978	—	—	—	—	—	—
Harju	48	23.432	85.500	27	3	107	6	937	21	6.74	11	6.660	7	8.980	—	—	—	—	—	—
Lääne	34	11.686	71.500	16	1	38	8	1.079	17	5.44	8	5.124	—	—	—	—	—	—	—	—
Saare	33	11.941	53.800	22	1	6	9	1.345	17	6.14	6	4.442	—	—	—	—	—	—	—	—
Pärnu	70	29.415	72.500	41	3	68	11	1.405	36	11.32	16	10.221	4	6.394	—	—	—	—	—	—
Viljandi	50	21.649	62.500	35	2	52	8	932	21	6.51	16	10.441	3	3.713	—	—	—	—	—	—
Tartu	82	32.117	115.300	28	4	144	20	2.200	37	13.18	18	13.250	3	3.316	—	—	—	—	—	—
Valga	21	6.675	22.600	30	—	—	6	631	13	4.20	1	820	1	1.022	—	—	—	—	—	—
Võru	52	20.233	77.000	26	—	—	13	1.734	28	9.90	8	5.319	3	3.276	—	—	—	—	—	—
Petseri	15	4.660	57.500	8	1	18	5	517	7	2.51	2	1.607	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	522	302.068	1.081.725	28	16	480	107	13.849	236	79.56	113	75.287	43	62.018	4	13.401	—	—	3	57.465
% 0/0					3,1	0,2	20,5	4,6	45,2	26,21,6	24,9	8,2	20,6	0,8	4,4	—	—	0,6	19,0	

Linnades on arvutuste juures aluseks võetud elanikkude arv 1926. aasta detsembris. Kuna maakondades elanikkude arv ei ole teada täpselt, siis on need arvud ja samuti tulemused ligikaudsed.

Linnades tuleb iga 100 elaniku kohta 30 ja maakondades 27 köidet. Kui võrrelda meie linnade raamatukogusid Skandinaavia ja Soome linnade raamatukogudega, siis näeme, et oleme neist kaugele maha jäänud kodanikkude varustamises raamatutega. Iga 100 linnaelaniku kohta tuli Rootsisis 1924. aastal 46 köidet, Norras 1925./1926. aastal 100 köidet, Taanis 1925./1926. aastal 90 köidet ja Soomes 1926. aastal 110 köidet. Ka Venemaa elanikud on varustatud meist paremini raamatutega. „Krasn. Bibliotekar'i“ andmetel (1928. a. nr. 6) tuli seal 1926. aastal iga 100 elaniku kohta 50 raamatut.

Seega on Taani, Norra ja Soome linnade kodanikud 3—4 korda paremini varustatud raamatutega kui meie linnade omad. Kuid võrreldes meie linnade raamatukogusid Soome, Norra ja Taani omadega, ei tohi meie unustada, et neis maades töötavad raamatukogud juba aastakümneid, on leidnud üldist tunnustamist ja saavad tuntavaid summasid, et kogusid täiendada, kuna meie linnade raamatukogude suurem enamik on asutatud iseseisvuse ajal ja saavad piiratud summasid. Siiski on need arvud väga huvitavad, sest nad näitavad, kui kaugele seal on jõutud kodanikkude varustamises raamatutega. Tahame ka meie jõuda nii kaugele, ja seda peame tahtma, sest ilma raamatuteta ei oleks meie kultuurilise tasapinna tõstmine mõeldav, tuleb meil tugevasti pingutada jõudu, et tõsta raamatute arvu meie kogudes vähemalt kahekordseks. Alles siis suudaksid meie kogud täita kõige minimaalsemaid nõudeid.

Enamiku linnade kogudest moodustavad 1001—2500-köitelised kogud. Arvult on neid 48%. Maakondades on enamuses 201—500-köitelised kogud. Sarnaseid kogusid on maal 47,3%. Siis on maakondades palju, ja nimelt 21,3%, 51—200-köitelisi kogusid. Loomulikult ei suuda sarnased kogud rahuldada kuigi suuri nõudeid. Nad on alles kogukesed, milledest peavad kasvama korralikud kogud.

Võrdluseks olgu tähendatud, et Venes linnades on tüübilisteks 1000—3000-köitelised kogud, moodustades 23,5%, maal aga 100—300-köitelised, arvult 23,8%.

Missisulist kirjandust soetati 1926. aastal ja kui suurel määral ja kuidas koostuvad raamatukogud sisu järele, selle kohta saadi vastusi 24 linna- ja 431 maa- — kokku 455 raamatukogult 271.176 raamatuga.

Linnade raamatukogud on ostnud ilukirjandust 5.725, teaduslikku kirjandust 6.324 ja lastekirjandust 394 köidet, kokku 12.443 köidet. Maa-raamatukogud on soetanud ilukirjandust 19.571, teaduslikku kirjandust 11.532 ja lastekirjandust 577 köidet, kokku 31.680 köidet.

Kui võrrelda maakondade ja linnade raamatukogude täiendamise suuna, siis näeme, et linnades on soetatud rohkem teaduslikku kirjandust, kuna maa-raamatukogud seevastu ilukirjanduse on tõstnud esikohale, andes sellele teadusliku kirjandusega võrreldes ligi 60% ülekaalu.

Teateid selle kohta, mis keelseid raamatuid soetati ja kuidas koostus raamatute arv kogudes keelte järele, saadi 501 raamatukogult 290.873 raamatu kohta. Selle järele oli 25 linna- ja 476 maa-raamatukogude koostis keelte järele järgmine. Vaata tabel 80. lhk.

Linnades on raamatute arv kasvanud 14.264 köite võrra. Soetatud on aga raamatuid tegelikult natuke rohkem ja nimelt 14.331 köidet. Kustutati aasta jooksul 69 köidet. Sellega on tegelik juurekasv 14.262 köidet. Iga 100 elaniku kohta on juure muretsetud linnade raamatukogudes 4,6 köidet, kuna Soome linnade kogud täienesid samal aastal iga 100 elaniku kohta 7 köitega ja Taani omad 1925./1926. aastal 9 köitega. Vaatamata raamatute põuale meie raamatukogudes on raamatute juurekasv meil võrreldes Soome ja Taaniga õige väike.

Kasvanud on raamatukogudes tuntaval määral venekeelsete raamatute arv, eriti linnades. See juurekasv ei ole alati sündinud uute raamatute ostmise teel, vaid raamatuid on saadud ka üleandmise teel

teistelt raamatukogudelt. Vähemalt on Tallinna kesk-raamatukogu venekeelsete raamatute arv sel teel kasvanud tunduvalt. Üldse on aga meie avalikkudes raamatukogudes palju venekeelset kirjandust, mis edaspidi meie keeleoskuse langemisel muutub meie kogudele koormaks. Märkida tuleb veel, et Võrumaal venekeelsete raamatute arv on vähenenud 6 köite võrra.

Raamatukogude koostis keelte järele.

Asukokt	Kogude arv	Eestikeelsed		Venekeelsed		Saksa-keelsed		Muukeelsed		Juurekasv kokku	Oli 1. jaanuaril 1927.
		1926. a. juurekasv	Oli 1. jaan. 1927.	1926. a. juurekasv	Oli 1. jaan. 1927.	1926. a. juurekasv	Oli 1. jaan. 1927.	1926. a. juurekasv	Oli 1. jaan. 1927.		
Linnad	25	8.273	43.022	3.569	33.484	1.655	14.031	765	2.400	14.262	92.937
Tallinna	3	2.720	13.147	1.396	10.301	1.154	5.342	703	1.623	5.973	30.413
Tartu	2	2.557	9.131	213	3.093	244	5.582	11	396	3.025	18.202
Narva	2	199	1.943	168	14.820	23	1.135	15	160	405	18.058
Pärnu	4	1.105	4.348	130	1.006	120	410	36	56	1.391	5.820
Viljandi	1	164	3.289	—	225	—	519	—	111	164	4.144
Valga	2	439	2.302	—	15	1	14	—	10	440	2.341
Rakvere	1	301	1.607	211	641	109	306	—	—	621	2.554
Võru	1	123	904	632	840	4	253	—	33	759	2.080
Haapsalu	2	141	1.366	—	347	—	7	—	—	141	1.720
Petseri	2	—	853	604	1.141	—	1	—	4	604	1.990
Tapa	1	222	641	—	—	—	—	—	—	222	641
Põltsamaa	1	105	1.004	—	100	—	450	—	—	105	1.554
Tõrva	1	84	1.057	—	—	—	—	—	—	84	1.057
Paldiski	1	15	451	215	215	—	—	—	—	230	666
Nõmme	1	98	979	—	740	—	12	—	7	98	1.738
Maakonnad	476	29.180	187.492	1.192	9.190	58	800	26	474	30.396	197.886
Viru	49	5.722	26.262	302	3.009	—	22	—	22	6.024	29.315
Järva	41	2.266	17.685	16	82	7	22	—	3	2.289	17.792
Harju	44	2.669	19.750	3	577	1	17	23	273	2.696	20.617
Lääne	31	1.936	9.868	45	324	3	5	—	43	1.984	9.740
Saare	31	2.552	11.081	—	57	—	—	1	4	2.553	11.142
Pärnu	68	4.446	28.149	9	217	32	549	—	5	4.487	28.920
Viljandi	46	2.337	18.957	6	112	2	80	1	6	2.396	19.155
Tartu	80	3.033	23.774	241	2.257	2	61	—	4	3.276	31.096
Valga	21	1.265	6.628	7	26	6	16	1	5	1.279	6.675
Võru	50	2.551	18.653	6	94	5	28	—	9	2.556	18.784
Petseri	15	353	2.185	509	2.375	—	—	—	100	892	4.660
Kokku	501	37.453	230.514	4.701	42.614	1.713	14.831	801	2.874	44.658	290.833

Maakondade raamatukogudes soetati 32.828 köidet, kustutati 2432 köidet, neist eestikeelseid 2353 köidet, nii et juurekasv võrdub 30.396 köitele.

Kuipalju laenati 1926. aastal raamatuid avalikkudest kogudest, missisulisi ja kui hoogsalt kogud töötasid, seda näitavad alltoodud tabelid. Vastusi kahele esimesele küsimusele saadi 25 linnade ja 462 maakondade raamatukogult 290.785 raamatuga. Kõigist vastustest ei ole selge, kas on arvestatud ainult koju laenatud raamatud või on kohalhoetud raamatud juure arvatud. Tabel toodud 18 lhk.

Nagu tabelist näha, on laenatud meie linnade avalikkudest raamatukogudest 1926. aastal üldse 297.280 köidet, mis moodustab vaevalt 1 köite iga elaniku kohta. Võrdluseks olgu tähendatud, et Rootsi linnades laenati 1924. aastal iga elaniku kohta 1,52 köidet, Soome omades 1926. aastal 2,8 köidet. Veel paremini on töötanud Norra ja Taani linnade raamatukogud 1925./1926. a. Norras tuleb iga linnaelaniku kohta 3,22 ja Taanis 4,3 köidet. Taani linnade kohta peab tähendama, et paljud neist kui keskraamatukogud laenavad rohkesti raamatuid maale, mis tunduvalt tõstab nende keskmist ühe elaniku kohta. On huvitav märkida, et mõned Taani linnade raamatukogud on saavutanud õige kõrgeid laenutuste arve ühe elaniku kohta. Nii laenas Stege linna raamatukogu 1925./1926. a. iga elaniku kohta 11,7 köidet ja Lemvig'i oma koguni 14,9 köidet. Stege'l on 2.231 elaniku kohta 5.627-köiteline kogu, kuna Lemvig'il 4.481 elaniku kohta on 26.740 köidet.

Mis puutub raamatute liikuvusse, mille all mõistame seda, mitu korda on tarvitatud keskmiselt iga raamatut, siis näeme, et meil iga köidet on tarvitatud aasta jooksul keskmiselt 3,2 korda. Soomes tarvitati samal aastal iga köidet 2,4 korda, Norras 1925./1926. a. 3 korda ja Taanis 1925./1926. a. 5 korda.

Kõige väiksem raamatute liikuvus on meie linnade raamatukogudest Haapsalul, nimelt 0,3, kõige kõrgem Rakverel — 4,9 köidet. Väike raamatute liikuvus Haapsalus näitab, et seal midagi korras ei ole: kas on raamatud halvasti valitud või on korraldus halb, juurepääs raske või ei ole elanikkudel huvi raamatu vastu ja ei püüta seda äratada.

Linnade raamatukogudest laenatud raamatute arv.

Asukoht	Kogude arv	Raamatute arv	Laenatud	Laenatud liikide järele			Laenatud eestikeelseid raamatuid	Lae-najate arv	Raamatute		
				Ilukirjan-dust	Teadus-liikku kir-jandust	Laste-kir-jandust			arv kogus 1 lae-naja kohta	loeta-vus	lugemi-seinten-sivuse koefitsient
Tallinna .	3	30 413	123 761	87 895	34 863	1 003	62 526	4 630	7	26,7	109,5
Tartu .	2	18 202	64 162	34 576	28 608	978	45 926	2 519	7	25,5	89,3
Narva .	2	18 058	40 315	24 567	4 188	11 610	15 326	1 418	13	28,4	62,5
Pärnu .	4	5 820	10 816	8 906	1 909	1	7 347	527	11	20,5	39,0
Viljandi .	1	4 144	16 595	13 370	2 940	285	14 932	685	6	24,2	96,8
Valga .	2	2 341	6 909	5 079	1 759	71	6 890	277	8	24,9	74,7
Rakvere .	1	2 554	12 437	11 856	581	—	10 326	402	6	30,9	151,4
Võru .	1	2 030	4 061	3 251	778	32	3 471	254	8	16,0	32,0
Haapsalu .	2	1 720	588	495	93	—	560	53	3	11,0	3,3
Petseri .	2	1 999	4 146	3 276	848	22	914	315	6	13,2	27,7
Tapa .	1	641	2 372	2 070	302	—	2 372	175	4	13,6	50,3
Põltsamaa .	1	1 004	2 666	2 232	434	—	2 666	94	11	28,4	76,7
Tõrva .	1	1 057	4 237	2 282	1 725	230	4 237	135	8	31,4	125,6
Paldiski .	1	666	2 036	1 443	588	5	1 873	104	6	19,6	60,8
Nõmme .	1	1 738	2 176	2 049	124	6	1 692	108	16	20,2	26,3
Kokku	25	92 387	297 280	203 347	79 690	14 243	181 061	11 696	8	25,4	81,3

Teaduslikke raamatuid on laenatud üldarvust 27%, kuna Taanis 1925./1926. aastal teaduslikke raamatuid loeti linnades 23% üldarvust.

Eestikeelsed raamatud moodustavad linnades 68% laenatud raamatute üldarvust.

Laenajate arv meie kogudes on üldiselt väike. Ta ulatab vaevalt 4% elanikkude arvust. Soomes ja Taanis tõuseb laenajate arv, oletades üksikute kogude järele, kelle kohta olemas andmed, üle 10%, tõustes mõnes kogus koguni 15% elanikkude arvust. Venes moodustas laenajate arv 4,7% elanikkude arvust.

Et meil kasutab nii väike protsent elanikkudest raamatukogusid, tuleb mitmest põhjusest, eeskätt küll meie kogude noorusest ja raamatute vähesusest neis. Iga raamatukogu vajab teatud aja, et saada tuttavaks ümbruskonnas ja võita lugejaid, milleks tarvis peale hea korralduse veel küllaldane ja publikule vastav raamatute valik. Kuid pea kõigil meie raamatukogudel on need eeltingimused puudunud suuremal või vähemal määral.

Loetavus, mille all mõistame seda, kuipalju on tarvitanud iga laenaja raamatuid (selle arvu saame, kui jagame laenatud köidete arvule laenajate arvu) on linnade kogudes keskmiselt 25,4 köidet.

Raamatukogu kasutamise hoogsuse (intensiivsuse) näitajaks on liikuvuse ja loetavuse korrutis. Kasutamise hoogsuse poolest seisab esimesel kohal Rakvere, temale järgnevad Tõrva ja Tallinna. Peab tähendama, et suurematel raamatukogudel on raske saavutada sarnast hoogsust, nagu see väiksematel võimalik, sest suuremad soetavad rohkemal arvul teaduslikku ja võõrkeelset kirjandust, mis ei leia sarnast elavat tarvitamist nagu eestikeelne ilukirjandus.

Mis puutub maa-raamatukogudesse, siis saadi 462 raamatukogult andmeid, palju neil raamatuid ja palju loetud, kuna 457 raamatukogult saadi andmeid, palju neil laenajaid. Nende andmete põhjal koostatud tabel annab pildi maa-raamatukogude kasutamise kohta. Kuna paljudelt raamatukogudelt vastused saamata, siis on pilt ainult ligikaudne.

Maakondade raamatukogudest laenatud raamatute arv.

Asukoht	Kogude arv	Raamatute arv	Laenatud raamatuid	Liikuvus	Kogude arv	Raamatute arv	Laenatud raamatuid	Laenajate arv	Raamatute arv ko- gus 1 laenaja kohta	Loetavus	Kasutamise koefitsient
Viru	48	28.864	56.400	2,0	46	28.090	54.566	4.540	6	12,0	24,0
Järva	37	16.391	28.662	1,7	37	15.325	25.432	1.767	9	14,4	24,5
Harju	44	21.527	36.790	1,7	45	22.123	36.790	3.235	7	11,4	19,4
Lääne	29	9.745	21.553	2,2	29	9.827	21.441	2.393	4	9,0	19,8
Saare	33	11.941	31.157	2,6	31	10.570	29.027	2.886	4	10,2	26,5
Pärnu	68	28.907	60.376	2,1	64	27.343	58.781	6.509	4	9,0	18,9
Viljandi	48	21.066	43.066	2,0	47	20.038	39.808	2.606	8	15,3	30,6
Tartu	73	30.021	56.741	1,9	81	31.282	53.976	5.293	6	10,2	19,4
Valga	20	6.625	17.602	2,7	18	6.102	13.070	1.283	5	10,2	27,5
Võru	47	18.651	34.777	1,9	45	17.881	32.751	3.525	5	9,3	17,7
Petseri	15	4.660	10.603	2,3	14	4.210	10.382	2.092	2	5,0	11,5
Kokku	462	198.398	397.727	2,0	457	192.791	376.024	36.079	6	10,4	20,8

Nagu tabelist näha, on maa-raamatukogudes raamatute liikuvus märksa väiksem kui linnades, mis ka arusaadav nende töötamise-tingimuste juures. Samuti on väike loetavus kui ka kasutamise hoogsus. Viimane on koguni 4 korda vähem kui linnade kogudes. Keskmine kasutamise hoogsuse koeffitsient on meie linna- ja maa-raamatukogudes 34, kuna Venes see oli 1926. a. 66,5. Venes laenas iga laenaja keskmiselt 26,8 köidet ja iga raamatut loeti keskmiselt 2,2 korda.

Maal laenati ühe elaniku kohta 0,45 köidet, mis õige väike arv. Taani maa-raamatukogud laenasid 1924./1925. aastal iga elaniku kohta umbes 1,3 köidet. Ka tuli Taanis maa-raamatukogudes samal aastal iga 100 elaniku kohta 55 köidet, kuna meil tuli, nagu juba eelpool näidatud, ainult 27 köidet.

Avalikkude raamatukogude tulude ja kulude kohta saadi andmeid 489 raamatukogult. Nende andmete järele on linnade raamatukogud saanud toetust haridusministeeriumilt 5967 kr. 3 s., omavalitsustelt 58.356 kr. 80 s. ja eraasutistelt ja isikutelt 382 kr. 44 s. Siis on saadud lugemismaksudest 1971 kr. 24 s., trahvirahadest 1517 kr. 89 s. ja muid tulusid 4600 kr. 78 s., kokku 72.796 kr. 18 s. Tagatisrahasid saadi 22.666 kr., millest langeb Tallinna osaks 14.475 krooni.

Maakondade raamatukogud, arvult 464, said toetust haridusministeeriumilt 17.634 kr. 74 s., omavalitsustelt 28.284 kr. 33 s. ja eraasutistelt ja isikutelt 11.736 kr. 26 s. Lugemismaksu saadi 2081 kr. 59 s., trahvirahasid 292 kr. 14 s. ja muid tulusid 33.950 kr. 3 s., kokku olid tulud 93.979 kr. 9 s. Tagatisrahasid saadi 541 kr. 32 s.

Avalikkude raamatukogude kulude tabel, mille toome all, näitab, palju on kulutatud avalikkudele raamatukogudele.

Avalikkude raamatukogude kulud.

A s u k o h t	Kogude arv	Raamatud ja ajakirjandus			Kõitmine	Palgad		Inventar		Üür, küte ja valgustus		Muud kulud		K o k k u	
Linnad	25	24.675	02	5.987	26.787	13	2.632	16	9.025	18	3.752	40	72.859	29	
Tallinna	3	10.346	92	3.421	12.733	98	1.032	10	3.980	—	1.583	83	33.098	53	
Tartu	2	1.020	32	920	7.853	50	1.263	70	1.786	05	617	14	19.461	01	
Narva	2	897	54	514	1.160	—	—	—	—	—	505	47	3.077	41	
Pärnu	4	2.156	14	579	2.056	25	112	01	600	75	530	64	6.035	75	
Viljandi	1	793	31	—	1.356	40	3	—	1.700	77	190	98	4.044	46	
Valga	2	1.025	43	—	397	50	34	90	422	61	58	56	1.939	—	
Rakvere	1	679	66	315	520	—	12	55	—	—	76	95	1.604	76	
Võru	1	657	12	133	364	50	55	—	175	—	172	42	1.557	55	
Haapsalu	2	105	45	16	50	—	13	90	—	—	1	85	187	23	
Petseri	2	624	10	—	60	—	105	—	60	—	—	—	849	10	
Tapa	1	3	30	12	55	—	—	—	—	—	4	—	74	30	
Põltsamaa	1	215	73	50	180	—	—	—	300	—	—	—	746	48	
Tõrva	1	150	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	155	—	
Paldiski	1	—	—	23	—	—	—	—	—	—	5	56	28	71	
Nõmme	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Maakonnad	464	36.729	13	7.151	5.788	65	7.473	08	2.061	28	24.681	37	83.884	34	
Viru	47	6.594	02	976	801	20	1.146	13	58	69	319	07	10.396	04	
Järva	35	2.184	05	524	197	—	313	93	167	56	1.024	92	4.412	32	
Harju	42	2.968	83	530	347	—	543	84	54	40	916	08	5.360	30	
Lääne	30	2.049	79	312	382	—	202	07	255	48	177	28	3.379	32	
Saare	31	2.005	64	306	248	—	313	77	112	59	721	81	3.708	57	
Pärnu	66	5.989	30	1.279	1.115	16	905	14	416	98	2.487	12	12.192	84	
Viljandi	49	3.190	35	792	1.108	80	1.316	78	176	85	3.942	18	10.527	47	
Tartu	81	5.439	99	1.049	656	64	1.018	77	303	77	7.057	33	15.526	34	
Valga	20	1.574	63	385	194	—	695	79	104	48	4.035	18	6.989	23	
Võru	50	3.792	98	685	560	75	755	46	310	80	3.361	44	9.466	88	
Petseri	13	989	55	307	177	50	261	40	99	68	138	96	1.925	03	
Kokku:	489	61.404	15	13.138	32.575	18	10.105	24	11.086	46	28.433	77	156.743	63	

Nagu tabelist näha, on linnad kulutanud raamatukogude peale iga elaniku kohta ümmarguselt 24 senti, maakonnad ainult 11 senti. Võrdeliselt kõige rohkem on kulutanud oma raamatukogudele Tartu linn, kus kulud iga elaniku kohta tõusevad 32 sendile.

Võrdluseks olgu tähendatud, et Soome linnade raamatukogud kulutasid 1926. a. iga elaniku kohta 68 senti.

Kirjanduse soetamiseks on kulunud avalikkudes

raamatukogudes 61.404 kr. 15 s., mis teeb umbes 6 senti iga elaniku kohta. Suureks seda summat iga-tahes ei saa nimetada.

Huvitav on märkida, et ühe laenatud raamatu kohta tuleb kulusid, kui arvestada ainult palkadega: Pärnus 19 s., Tartus 12 s. ja Tallinnas 10 s. Võetud on ainult need kolm linna, sest neis töötavad elukutselised töötajad.

Kokkuvõttes peame tunnustama, et meie avalikk-

kude raamatukogude 1926. a. töötulemused on väiksed. Raske on meie tulemusi võrrelda Soome, Norra ja Taani omadega, nagu seda tõendavad eelpool toodud võrdlusarvud. Et nendele maadele järele jõuda, tuleb meil töötada järjekindlalt aastaid meie raamatukogunduse tõstmise sihis, pingutades oma vaimlisi ja ainelisi võimeid. Kuid jõudude pingutusest on üksi vähe. Tarvis on, et seda pingutust raamatukogunduse tõstmiseks juhiks, korraldaks ja kontrolliks, nagu mainitud välismais, eriline organ, mis võiks asuda haridusministeeriumi juures. Kui meie imetleme nende maade, eriti Taani, raamatukogunduse arenemist, siis ei või meie jätta tunnistamata, et need saavutused on suurel määral vastavate raamatukogundust juhtivate organite teene. Mida varem meie saame endale raamatukogundust juhtiva organi, seda kiiremini ja kindlamini võime järele jõuda mainitud maadele nende hariduse levitamise töös.

A. Sibul.

Palga- ja tööolud meie avalikkudes raamatukogudes.

Kõigis kultuurmaades on leidnud tunnustamist järgmine põhimõte: haridustööd võib teha ja juhtida ainult selleks eriliselt ettevalmistatud isikud, ja samuti peab juhtima raamatukogu kui hariduslikku institutsiooni ainult eriettevalmistusega raamatukoguhoidja. Meil Eestis on viimaste suhtes asutud hoopis teisele seisukohale ega taheta seda põhimõtet kuidagi võtta omaks. Meil arvatakse, et koguhoidjaks võib olla igatüks, kes on kirjaoskaja. Kultuurmais eksisteerivad isegi erikoolid raamatukoguhoidjate ettevalmistamiseks. Meil oleks niisugune kool vast tuleviku-küsimus, sest praegu ei leiduks sinna õpilasi.

See kõlab küll praegusel ajal, mil palju rõhku pannakse kutsekoolidele, veidi imelikuna, kuid seni, kui pole meil kindlustatud koguhoidja majanduslik külg, s. o. ei tasuta ta tööd küllalt vääriliselt, jääb

see tõsiasiaks. Igatahes selles küsimuses oleme jäänud maha teistest kultuurriikidest nij mõnegi hea aasta. Meil on maksev „avalikkude raamatukogude seadus“, kuid see jätab kogude tegelaste huvid kaitsmata ja nende palgad kogu ülalpidaja „äränägemisele“. Meil on raamatukogude tegelasi seni nagu meeliga kahe silma vahele jäetud, nende tööd pole vääriliselt tasunud seni ühegi kogu ülalpidaja. Võimalik, et ka meie koguhoidjad ise on selles asjas veidi süüdi, kuna nad on seni jäänud ootavale seisukohale, välja arvatud vast need üksikud, kelle palk ühes teiste omavalitsusasutiste teenijatega kuidagi normeeritud. Kuid kahjuks on neidki paigutatud ikka alamale astmele. Kui siis mõni koguhoidja julges juhtida tähelepanu sellele väärnähtusele, löödi kogu ülalpidaja poolt lihtsalt käega, et „mis teil seal kogus siis õieti teha kah on, annate raamatuid välja ja võtate vastu, see on kõik see töö, mille eest te siis suuremat palka õieti nõuate?“

Siin valdab Egiptuse pimedus kogu ülalpidajaid, arusaamatus sellest kultuurtööst, mida teevad meie avalikud raamatukogud. Meil mõistetakse avalikku kogu nagu mingit mehaanilist raamatute laenus-aparaati ja mitte pedagoogilist institutsiooni. See on iganenud vaade. Olen kindel, kui raamatukogude tegelasi ka edaspidi sarnaste arusaamatustega toidetakse, siis ei arene meie avalikud kogud ega raamatukogundus põrmugi, sest tulevikus puuduks kogu hing — raamatukoguhoidja, kes võtaks asja tõsiselt, kui tema tööd ei osata ega taheta hinnata ja tema ikka edasi tasuta või poole palga eest on sunnitud kulutama oma energiat. Vahel ei öelda selle eest isegi tänu.

Vaatleme lähemalt palgaolusid meie avalikkudes raamatukogudes. Maaf on meil harilikult raamatukoguhoidjaks kas mõni kogu ülalpidaja seltsi juhatusliige, õpetaja või vallasekretär. Nendest tegutseb praegu kaaluvam osa muidugi palgata. Mõnes kohas maksetakse küll erilist tasu, kuid see on sageli vaevalt nimetamisväärt summake. Mis puutub linna avalikkudesse raamatukogudesse, siis ei ole lugu nendeski palju parem. Muidugi on üksikuid

kohti, kus osatakse osaltki hinnata kogu tegelaste tööd, seevastu on olemas teisi paiku, kus tuleb teha suurt kultuurtööd, nagu mõnes piiriäärses linnakeses, ja koguhoidja saab tasu umbes 10 kr. kuus. Selle eest annab ta veel kogule kasutada oma ruumid, valgustab ja puhastab neid. Mis puutub avalikkudes kogudes töötavate abijõudude-ametnikkude palkadesse, siis ei ole ka need kuigi kõrged. Harilikult kõigub nende palk 50—75 krooni vahel kuus, kõnelemata abijuhatajate palkadest. Viimaseid asetatakse tihti madalamale kui teisi linnateenijaid või jälle võrdub nende palk kas sama linna asutiste kantseleiametnikkude või viinapoodide müüjate palgale, nagu Tartus.

Neist väheseist, kuid iseloomustavaist andmeist järeldagu igaüks ise, kuivõrd madalalt hinnatakse meil raamatukogudes töötavate isikute tööd. Meil hinnatakse kooli, tunnustatakse tema teeneid kasvatusasutisena, kuid raamatukogu seevastu mitte. Ometi on avalik raamatukogu samasugune kasvatusasutis nagu koolgi, vahest isegi suurem. Kool õpetab vaid teatud aineid, raamatukogu pakub kõike piiramata valikus, elustab lugemishimu jne. Kool tunneb huvi inimese vastu vaid teatud aastad, kuna raamatukogu pakub tarvitajale kogu tema elueal vaimlist toitu. Meil peab läbi lööma arusaamine, et raamatukogud on tõeliselt koolid, et nendes töötavad pedagoogid-kasvatajad, mitte kantseleiametnikud. Neile tuleb siis tasu maksa vastavalt õpetajale. Raamatukogude juhtidele ja nende abidele linnas tuleks maksa keskkooliõpetaja palk, ametnikkudele aga vähemalt algkooliõpetaja tasu.

Üldse ei tohiks ühegi raamatukogus töötava isiku palk olla vähem õpetaja palgast. Meie maa-raamatukogudes tulevad aja jooksul muidugi palgalised jõud tööle rakendada, sest praegused õpetajad, vallasekretärid jne. on tööga isegi koormatud ja neile jääb raamatukogu ikkagi kõrvalasjaks. Raamatukogude tegelaste palku tuleb seadusandlikul teel lahendada hakata, sest vaevalt on loota, et kogude ülalpidajad hakkaksid end ise liigutama. Nagu eelpool toonitasin, ei tee seda meie praegune „avalik-

kude raamatukogude seadus“. Selle seaduse § 10 riivab küll nagu mööda minnes koguhoidja palka, et „...juhataja tasu määrab kindlaks raamatukogu ülevalpidaja tema ametisse määramisel“, kuid see tasu „määramine“ on kujunenud otse naeruväärseks.

On tingimata tarviline kas selle § muutmine ja täiendamine vastavate palganormidega või paigutada „õpetajate palgaseadusse“ ka raamatukogude tegelaste palgad. Siinjuures oleksid riigi poolt palgakadeks maksetavad summad proportsionaalsed kas kogu piirkonna elanikkude või raamatute ja laenu-tuste arvule, võttes arvesse muidugi ka koguhoidja töötunde.

Kui aluseks võtta raamatukogudes töötajate palkade normeerimisel „avalikkude õppeasutuste... palgaseaduse eelnõu“, siis oleksid enam-vähem vastuvõetavad selles eelnõus loetletud palgad 70—280 krooni kuus, kuigi ka need normid ei annaks lootusi ülepääsemiseks senistest äraelamise raskustest, rääkimata sellest, et need võimaldaksid raamatukogus töötajale ka mõtelda võimalikele tarvetele, hariduse täiendamisele, kirjanduse muretsemisele jne., milleta ei saa normaalses oludes kujutada nõuetekõrgusel seista tahtvaid raamatukogu tegelasi.

Alul rahuldaks vast need ikkagi. Raamatukogudes töötajate palgamäärad tuleksid kiires korras maksma panna esialgu vähemalt linnades, siis ale-vites ja lõppeks ka maa-raamatukogudes.

Tahaksin juhtida tähelepanu veel ühele asjaolule, mis jääks vast muidu kahe silma vahele. Nimelt tuleks seadusega määrata kindlaks siis ka kogude lahti-oleku aeg vastavalt kogu piirkonna elanikkude arvule, sest kui hakatakse koguhoidjale tasu maksma vastavalt töötundide arvule, võib juhtuda, ja seda tuleb ette juba praegu, et kogu ülalpidaja katsub kogu vähem aega lahti hoida, et koguhoidjale maksetav tasu oleks vähem. See ei ole kuigi soovitav ei koguhoidjale ega kogu tarvitajale, kellele ei oleks kogu seetõttu küllalt kättesaadav.

On ju meie omavalitsused teatud määral seltskonna peegeldused oma avaldusis ja koosnevad ha-

riduslikust küljest üsna juhuslikkudest isikutest, kelle kohta ei või alati kinnitada, et nad küllaldasel määral huvi või kohustust tunneksid tulla vastu raamatukogude asjus viimaseist huvitatud kodanikele. Seega peaks raamatukogude lahtioleku aja suhtes valitsema kindlasti teatud seaduse surve, milline suurema elanikkude arvuga paigus (linn, alev) kannaks alalist laadi, kuna vähemais kogudes tuleks esialgu arvestada vast kodanikkude soovidega.

Ka Belgia avalikkude raamatukogude seadus näeb ette koguhoidjate riikliku toetuse palkade näol, samuti kogude lahtioleku aja. Selles seaduses loeme:

a) riik toetab raamatukogusid raamatukoguhoidjate palkade näol järgmiselt (1917. a. andmed):

1) ükskord nädalas laenutamiseks avatud kogu saab 150 fr.

2) kaks korda nädalas laenutamiseks avatud kogu saab 300 fr.

3) kolm korda nädalas laenutamiseks avatud kogu saab 450 fr. jne.

Seejuures peab kogu lahti olema vähemalt kaks korda nädalas à 2 tundi kogukondades, kus üle 3000 elaniku; kolm korda, kus üle 20.000 jne. Muidugi ei saa meie arvestada selle kogude lahtioleku ajaga, sest Belgias, kus raamatukogud katavad maad tiheda võrguna ja kus linnades mitu avalikku raamatukogu, on see läbiviidav, sest üks kogu oleks siis teatud tunnid ja päevad nädalas avatud, kuna järgmised vastavalt teistel päevadel, nõnda et raamat on tarvitajale kättesaadav igal ajal. Ka Taani avalikkude raamatukogude seadus näeb ette linna raamatukogudele riikliku toetuse, s. o. $\frac{7}{8}$ kohalikkude kulu summast ja peale selle veel pool raamatukoguhoidja palgast.

Mis puutub tööoludesse meie avalikkudes raamatukogudes, siis ei ole ka need nõnda veetlevad, nagu see võhikule alul võiks paista. Meie linnade kogudes, kus raamatukogu personaali loetakse linnateenijais, armastatakse harilikult võrrelda nende tööd teiste linnaasutiste kantseleiametnikkude tööga. See on suurim eksitus. Ei ole kantseleiametnik veel pedagoog. Juba see, et raamatukogu-ametnikult nõu-

takse kõrgemat haridust kui kantseleiametnikult, samuti erilist kutsele ettevalmistust, pedagoogilisi kalduvusi, inimeste tundmist, nendega ümberkäimise oskust, kirjanduse põhjalikku tundmist jne., eraldab nad teistest ametnikest. Samuti peavad raamatukogudes töötajad end alaliselt täiendama nii raamatukogu tehnika kui ka kirjandusteaduse alal, sageli peale väsitavat tööd kaugelt üle ametliku tööaja.

Raamatukogudes töötajate ülesanded on loomulikult palju suuremad ja mitmekesisemad, samuti nõuab tehniline töö suuremat erilist oskust kui teiselt ametnikelt. Meie avalikes kogudes töötavad ametnikud on tööga üle koormatud sõna tõsisel mõttes, sest kogudes on personaal harilikult nii väike, et võimatu on läbi viia mingit tööjaotust, rääkimata lugejaskonna kasvatamisest.

Umbes 99% meie avalikest kogudest peavad tulema toime abijõududeta. Siin peab koguhoidja kõik üksi tegema. Selle eest on ametlik tööaeg küll 2—3 korda nädalas à 2—6 tundi, kuid see on ikkagi raamatute laenutusaeg, millele tuleb juure arvata kogu sisemiste tööde peale kuluv aeg.

Loomulikult kannatab koguhoidja töörohkuse all lugeja, sest koguhoidjal ei jatku aega, et soovitada temale vastavat kirjandust, anda temale juhtnööre, kasvatada teda vääriliselt. Kui meil avalikkude kogude personaalist muidu ei suudeta üle saada, mida loota vaevalt, siis tuleb tahes või tahtmata jälle võtta seadus appi, nagu seda meil valdades praktiseeritakse, kus sekretäridele vastavalt elanikkude arvule kindlustatud abilised.

Edasi on meie avalikkude raamatukogude tegevaste võimupiirid liig kitsad. Kogude juhatajad ei tohi palju midagi ise otsustada. Tegelikult juhib paljudes kohtades raamatukogu kas koolivalitsus, haridusnõukogu või mingi muu komisjon. Paljude kogude juures puuduvad nõukogud. Ka see mõjub kogude tegevusele halvavalt. Näit. ühes suuremas piiriäärses linnas, kus puudub raamatukogu nõukogu ja selle aset täidab kaks kord aastas kokkutulev haridusnõukogu, saab koguhoidja alles poole aasta pä-

rast mõne kiire iseloomuga küsimusele vastuse. Eriti tekitab sarnasel juhul raskusi „avalikkude raamatukogude seaduse“ § 14-b teostamine, s. o. raamatukogule eelarve alusel vastava kirjanduse nimestiku kinnitamine. Siin tuleb jällegi oma pool aastat oodata enne kui võib osta raamatukokku mõne uue raamatu. Juhtub ka seda, et siis ka kõige vajalisem raamat kergel käel maha kustutatakse, sest nõukokku sattuvad tihti isikud, kes kumagi elus ei ole teinud tegemist raamatukoguga. Tuleb isegi ette, et nõukoguliikmed on harutanud ostetava raamatu autori kuumist parteisse ja teinud sellest järeldusi.

Välismaail seevastu on nõukogul palju suuremad ja tähtsamad küsimused lahendada, peamiselt raamatukogu ainelise külje alal. Nõukogudel oleks loomulikult kogude täiendamise küsimustes vaid nõuandev hääl — mitte otsustav. Siin peaks leitama aga pehmeid teid. Vahest oleks seda võimalik teha mõne erimäärusega, kuna seaduse muutmise osutuks raskeks.

Samuti on võõrastavaks nähteks, et hariduseltside juures töötavad avalikud kogud peaaegu iga aasta vahetavad koguhoidjaid. See asjaolu raskendab kogu arenemist, sest iga uus jõud peab algama otsast peale. Samuti võtab sarnane jõudude vahetamine inimesel töötahte, sest ta teab, et on vaid ajutine, kes peab andma peagi teed uuele.

Mis puutub meie avalikkude raamatukogude ruumidesse, kus koguhoidjad oma 3—6 tundi päevas peavad viibima, siis on need väga viletsad, eriti maal. Kuid ka linnades, näit. Rakveres, Võrus jne. ei ole lugu parem. Neis linnades on kogude ruumid kitsad ja ebaotstarbekohased.

On veel rida teisigi raskusi võita meie koguhoidjatel. Nii näit. ei võta mõned vallad oma eelarvesse vastavaid summasid raamatukogude jaoks, teised ei maksa jälle neid korralikult välja. Ülkirjeldatud oludes peavad meie avalikkude raamatukogude hoidjad nurisemata töötama. Siin peab leitama kiire korras abinõud, kuid päästa meie raamatukogud, päästa kogudes töötajad viletsast seisukorrast, luues neile lahedamaid arenemise võimalusi, kindlustades nende

töötasu seadusandlikul teel. Need on kõige olulisemad küsimused, millest tingitud nii palju ja kui ei taheta, et needki vähesed asjatundlikud jõud, kes praegu viirelevad kogudes, teistele enam tasuvaile aladele üle lähevad, siis tuleks tegutseda kiiresti ja otsustavalt.

A. Möldri.

Näpunäiteid vähemate raamatukogude korraldajaile.

Allpool toodud juhatused on kõik mitmeaastase tegeliku töö juures läbi proovitud, seepärast võiksid need olla ehk kasulikud väiksemate raamatukogude korraldajaile. Erilist tähelepanu juhin punkt 4-le.

1. Raamatute ostmine. Soovitav on raamatuid tellida alati ühe ja sama soliidima raamatukaupluse kaudu, sest alalisele tellijale ollakse palju vastutulelikum. Juhtub, et mõnd üksikut raamatut on raske saada; ka võib mõnikord kirjastaja poolt edasimüüjale antav protsent olla niivõrt väike või koguni puududa, et iga raamatukauplus ei võtagi raamatute muretsemist enda peale. Alalisele ostjale tehakse aga erand ning lepatakse mõnikord koguni väikese kahjuga üksiku raamatu kohta, teades, et teiste raamatute pealt võib jälle hästi teenida.

2. Uute raamatute nimestik. Et lugejaid alati informeerida raamatukogu täiendamisest, selleks peab tingimata välja panema nähtavale kohale uuesti muretsetud raamatute nimestik. Lugejad ei tarvitse siis alati lehitseda kataloogi. Ühtlasi tähendab see suurt aja ja ka raha kokkuhoidu, sest kataloogid ei kulu siis nii ruttu ära. Ainult üks halb külg on sellel: lugejad jooksevad tormi paremate uudisteoste peale.

3. Raamatute köitmine. Kõige tähtsam nõue on, et raamat olgu tugevasti köidetud. Ei tohi köitjalt võtta vastu ühtegi raamatut, mis pole riide

abil kaante külge kinnitatud. Soovitav on kokku leppida mõne era-ettevõtjaga, sest suuremad köitekojad teevad ajapuudusel sagedasti nõrka tööd. Iluköidet ei ole soovitav raamatukogus tarvitada; peanõuded olgu: lihtsus, maitsekus ja tugevus.

4) Numbrite kirjutamine raamatupärale. See on kõige rängem „nuhtlus“, mis üldse tuleb ette raamatukoguhoidjal, sest seks otstarbeks tarvitataavad sildikesed tulevad alatasa ära. Suuremad kogud lasevad numbrid köitmise juures kullaga peale trükkida, see on aga vähematele kogudele kalliduse tõttu kättesaamatu.

Lätis on laialt tarvitusel umbes 2 sm. laiuse riide ribakese pealepleepimine, mis seisab palju kaemini kui paberist sildid.

Kõige praktilisem abinõu on aga tarvitusel Riia linna I rahva-raamatukogus. Siin ei liimita ei paberist ega riidest sildikesi peale, vaid pintseldatakse kaanele sildikeselaiuses (näit. 3 sm.) tinavalget värvi. Pintseldada tuleb umbes päevase vaheajaga 2—3 korda, sest et esialgu imbub värv riidesse. Riia ametivennad soovivad numbreid peale kirjutada siis, kui valge värv pole veel täiesti ära kuivanud, kuid sel ei paista olevat suurt tähtsust. Numbrid tuleb kirjutada musta tušiga.

Olen selle uuenduse ka Valgas võtnud tarvitusele, ning peab tunnistama — heade tagajärgedega. Soovitav on, et valge värvi pealepanemine jääks köitja hoolde, kuna raamatukoguhoidja ainult numbrid peale kirjutab.

5. Raamatute tagasitoomise tähtaeg. Lugejal peab alati olema teada, millal ta raamatu peab tooma tagasi. Suuremates raamatukogudes antakse selleks vastav kaardike, kuhu märgitakse tagasitoomise tähtaeg. Seal, kus teadusliku kirjanduse ja ilukirjanduse jaoks tarvitatakse üht ja sama kaarti, võib aga juhtuda kergesti, et lugeja, kelle käes mitu köidet, mis pole võetud ühel ajal, ei tea isegi, millal missugust raamatut tagasi viia; peale selle võib ka kaart kergesti minna kaduma.

Neil põhjusil soovitan kleepida igasse raamatusse tagumisele kaanele sissepoole tagasitoomise

tähtaja sedelikese, siis on lugeja kaitstud eelpoolnimetatud äparduste eest. Sedelid tulevad külge kleepida ainult ülemise äärega. Täissaanud sedel rebitakse lihtsalt välja ja kleebitakse uus leht asemele. Neid võib saada igast suuremast raamatukauplusest à 0,35 senti tükk; võib ka trükkida lasta, kui kohal ei ole saadaval.

6. **Ajakirjanduse lugemistuba.** Lugejatoas peavad olema ajalehed tingimata keppide külge kinnitatud, mitte aga lahtiselt laual vedelema. Ajakirjad olgu tingimata kaante vahele paigutatud, siis ei või neid nii lihtsalt ära viia ning ajakirjad jäävad terveks, nii et neid aasta lõpul võib kokku kõita.

Igal ajalehel ja ajakirjal olgu riivilil või varnal oma kindel koht, mis vastava pealkirjaga märgitud. See võimaldab tarvilise ajalehe või ajakirja kiiret ülesleidmist. Lugejate poolt segiajamist tuleb võrdlemisi vähe ette.

7. **Kuu-aruanne.** Ametivennad, kes tarvitavad ministeeriumi vormi järele trükitud päevaraamatuid, peavad tingimata iga kuu lõpul tegema kokkuvõtteid, sest muidu oleks aasta lõpul liig palju tööd. Kuna trükitud päevaraamatus pole märgitud eraldi kohta kokkuvõtete jaoks, siis võib neid andmeid märkida harilikule joonele, kuid p n a s e tingida, et nad kohe silma paistaks. Aasta lõpul on siis tarvis teha ainult 12 kokkuvõtet.

Igal juhtumil peab aga tingimata juure joonestama 3 lahtrit lugejate arvu ülestähendamiseks: 1) lugejaid tuli juure, 2) läks ära, 3) on. Selleks võib ära kasutada lahtrit „tähenduste“ jaoks. Kui need 3 lahtrit on olemas, siis võib iga silmapilk öelda, mitu lugejat praegu on olemas.

Soovitav on iga kuu lõpul või vähemalt paar korda aastas avaldada kohalikus ajalehes ülevateid raamatukogu tegevusest.

Lõpuks veel üks üldine soovitus: kui tegeliku töö juures tekib küsimusi, mida ise ei oska lahendada, siis pööratagu mõne suurema raamatukogu juhataja poole, kas kirjalikult või suusõnaliselt. Usun, et ükski ametivend ei jäta sarnasel juhul kirja vastamata.

P. Grabinsky.

Läbikäimisest lugejatega.

Kui raamatukoguhoidja oskab küllalt hästi suhtuda inimestele, siis täidab ta oma ülesande ja raamatukogu omab kasvatusasutise tähenduse. Hari mine raamatute kaudu on siis oma lahenduse leidnud, kui raamatukoguhoidja tunneb selle tähtsust haridustöös. Enne peavad raamatukogus muidugi olema lahendatud tehnilised tööd, kuid selle kõrval peab olema alati meeles raamatukoguhoidjal tema pedagoogilised ülesanded. Raamatute muretsemine ja paigutamine riulitele peab oma otstarbekohase tõestuse leidma lugejaga läbikäimises.

Lugejatega läbikäimises tähtsat osa mängib ruumide sissesead, nende otstarbekohasus ja kaunidus. Kas eelistada laenutamist nõudelehtede kaudu või lahtiseid riuleid, oleneb raamatukogu suurusest ja üldisest ehitusviisist. Paremad on muidugi avalikud riulid, kus lugeja ise pääseb raamatu juure.

Tähtis on ka plakati toon, sellest oleneb esimene mulje ja mõju lugejasse. Kategoriline toon on küll kasulik oma lühiduse poolest, kuid uuemal ajal on Ameerikast levinud Taani ja Norrasse plakati pilt. Sellega saab palju sõbralikumalt ja mõjukamalt asi selgitatud kui tähtedega. Kui aga seda pole võimalik teostada, siis tuleb eelistada sõbralikku tooni: palutakse suitsetamine jätta jne., kui kategorilist keeldu. Raamatukogus peab valitsema inimsõbralikus, aga mitte politsei käsk. Kui juba üldine toon heatahtlik, siis astub lugeja ka suuremate ootustega raamatukoguhoidja juure.

Kõige olulisem külg läbikäimises lugejatega on laenu tamis n õ u a n n e. Siin algab tõeline pedagoogiline tegevus. Raamatukoguhoidja kohus on aidata lugejat õige raamatu juure. Vähemalt peab raamatukoguhoidja, olgu see suuremas või väiksemas raamatukogus, alati andma võimaluse lugejale õige raamatu saamiseks ja valimiseks, vaatamata rohkele töökoormale. V a s t u t u l e k lugejaile on side, mis köidab inimesi raamatukoguga. Esimene eeldus raamatukoguhoidjal läbikäimises ja nõuandes on raa-

matukogu tehnilise külje valdamine, et ta laenutamisaparaadi hästi valitseks. Kaartide kasutamine ja magasinid tundmine peab olema n. n. luus ja lihas. Heade tehniliste võtete kasutamine laenutamisel on äärmiselt vajaline ja tervitatav nähe, kui aga seda kasutab üks mehaanistunud, igav ja šablooniline inimene, siis on kadunud selle väärtus. Nagu õpetajal koolipõllul tuleb alati uut vastuvõtu aktiviteeti äratada, nii raamatukoguhoidjal inimestega läbikäimises. Tehnilised võtted ei tohi saada ainuvõimsaks.

Suhte juures on tähtsad siis kaks külge: kasvatada lugejat korraks ja olla abiks raamatute valikul.

Raamatukogus võib õppida, kui tähtis on korrapidamine, selles suunas tuleb kasvatada ka lugejaid. Raamatute vastuvõtul peab teostama raamatute kontrolli. Lugejaid peab harjutama täpse täitmise eest hoolitsema. On loomulik, et tehakse hoiatusi. Igaüks ei tohi lugejad hooletusse jätta raamatute tagasitoomist. Kui lugeja esimest korda eksib, tuleb temale suhtuda sõbralikult. Sarnased pisiasjad on tõelise aluse loojaks raamatukoguhoidja ja lugeja vahelkorras. Kui on jõutud äratundmiseni, et see töö pole mingi äri, vaid väärtus iseendast, siis peab raamatukoguhoidjal olema sihiks leida täiesti inimlikku vahetorda lugejaga. Mitte „laenutaja ametnik“ siin ja „publik“ seal, vaid nad peavad kui inimese inimesega rääkima (nagu ütleb dr. R. Joerden). Inimene, kes küsib nõu raamatukogust, peab eest leidma sõbra, kes tunneb endal juba kohuseks teist aidata ja raamatute valikus talle igas suhtes vastu tulla. Loomulikult on ka inimesi, kes raamatukoguhoidja abi ei vaja, või kes ei söanda pöörduda raamatukoguhoidja poole, kelle peale ta vaatab kui raamatute valitseja või ainult kui kätteandja peale. Sarnaste lugejatega tuleb raamatukoguhoidjal endal sõprussidemeid luua ja nad on selle üle väga tänulikud.

Pole olemas reeglit, kuidas toimida igal erijuhul, et kõita lugejate poolehoidu. Iga juhu jaoks on tarvis loovat tegevust, tabavat ja leidvat suhtumist. See on vaevaline, kuid ilusamaid ülesandeid raamatukoguhoidja pedagoogilises töös. Et r a a m a

tukoguhoidjaks ei saa ainult õppida, vaid selleks peab olema juba sündinud, on üldiselt tunnustatud tõde. Täiendavalt veel, et raamatukoguhoidja vastaks oma elukutse nõuetele, peab ta olema kontaktis kõigi teadusharudega, ainult siis võib ta olla käsilaseks ja toeks iga inimese võimete kujunemisel ja arendamisel. Raamatukoguhoidja peab ise alati palju lugema ja ta peab tundma sisuliselt neid raamatuid, millede „valitsejaks“ ta on.

H. Mugasto.

Tükeldatud eraraamatukogud Eestis.

U. Ivask tegi katse päästa järeltulevatele põlvedele Venemaa eraraamatukogusid, avaldades nende nimestiku 1911. aastal ajakirjas „Russkij Bibliofil“. See nimestik sisaldas hulga andmeid ja teateid. A priori võib ütelda, et nüüd, pärast maailmasõda ja Vene revolutsiooni, ei eksisteeri enam poolt osa, võibolla ka rohkem, seal loetletud raamatukogudest. Tuntud bibliofiil S. Mintšlov tegi katse koostada ülevaadet Venemaal hävinud raamatukogudest, avaldades nende nimestiku 1925. a. ajakirjas „Vremennik družej russkoj knigi“, mis ilmus Pariisis. Minul on olnud juhuseid kümne aasta kestes tutvuda rea raamatukogudega, milliseid ei ole enam. Soov teatavaks teha nähtud kogud ja tahe koostada sellist nimestikku ka Eesti kohta oleks käesoleva artikli ülesanne. Tutvusin eraraamatukogudega Eestis, olles kunstikaitse toimkonna liige, registreerides ja päästes hävingust kultuurväärtusi.

Kahtlemata oli kõige huvitam ja rikkalikum Raadi mõisa raamatukogu, mis kuulus perekond Lippart'ile. Selle raamatukogu asutamise peateene kuulub kindlasti Karl Eduard v. Lippart'ile. Temal kui kunsti-kogujal ja -teadlasel oli suur kuulsus XIX sajandi esimesel poolel. Ta kogus suure raamatu-

kogu, kus tähelepanuväärse osakonnana esinesid raamatud kunsti üle. Hulgalised raamatuis leiduvad märkused ja tähendused on tõenduseks, et neid raamatuid ei ostetud iluasjaks. Kolmekümnetuhandeköiteline raamatukogu koosnes paljuist osakondadest, suurest arvust inkunaableist; XVIII sajandi prantsuse illustreeritud väljaanded olid esitatud haruldaste eksemplaaride kaudu. Arvukas joonistuste, gravüüride ja ülesvõtete kollektsoon täiendas raamatukogu. Selle kogu omandas osalt Tartu Ülikooli, osalt K.-Ü. „Pallase“ raamatukogu, andes üle suure osa neist raamatuid Tartu Ülikooli kunstiajaloo seminarile. Ülejäänud osa viidi välismaile.

Järgmisena väärrib tähelepanu raamatute arvult väiksem Kuriste mõisaomaniku Samson v. Himmeltstjerna raamatukogu, mille peakogujaks oli maanõunik Joh. Ludwig S. v. H. Kogu oli hästi alal hoidunud ja arvukas, kusjuures suurem osa raamatuid olid kallis iluköites. Hästi olid esitatud prantsuse ja saksa klassikud, nende seas hulk vanu väljaandeid. See umbes 15.000-köiteline kogu müüdi Brockhausi oksjonil Leipzigin, väljaarvatud Baltikumi käsitavad raamatud, ühes hulgaliste käsikirjade koguga, millised omandas Tartu Ülikooli raamatukogu.

Mõnda aastat oli müügil Tartus huvitav raamatukogu Põltsamaalt: raamatud kandsid A. Bobrinski ja Gagarini ex libris'eid. Selle raamatukogu asutajaks oli Põltsamaa esimene omanik Bobrinski, Katarina II-e väljaspool seaduslikku abielu sündinud poeg. Säilinud andmete põhjal on Bobrinski olnud äärmiselt kõlvatu, mille pärast saadetigi Põltsamaale asumisele. Raamatukogu oli ostetud nähtavasti seepärast, et seda peeti tol ajal kombeks — sest XVIII sajandil loeti raamatukogutuba sissesääde osaks. Aegamööda täienes see kogu XVIII s. lõpul ja XIX s. algul ilmunud prantsuse- ja saksakeelse kirjandusega. Eriti huvitav oli haruldiste tõttu vene osakond, mis sai täielikult minu omanduseks. Ülejäänud 2500 köidet müüdi vana paberina, vahest isega puudade viisi.

Sama tüüpi kui eelmine, oli ka õueraamatukogu, mis kuulus kord Aleksander I-le. Viimane kogu koos-

nes eranditult prantsuskeelseist raamatuist. See on nähtavasti samuti ostetud õue-ametkonna poolt en bloc. Ta sisaldas XVIII s. lõpul ja XIX s. alul ilmunud kirjandust. XIX s. alul, kui likvideeriti see raamatukogu, omandas ta praeguse omaniku v. Weissi vanaisa ja lasi tuua selle Eestisse. Sakslaste peale tungi ajal sai kogu kannatada lahkuvate Vene vägede poolt. Praegu on säilinud 3000 köite hulgas palju poolikuid väljaandeid. Seda Aleksander I raamatukogu ei ole kusagil nimetatud ega tähistatud. Praegu likvideeritakse teda.

Kui eelmainitud kogud äratasid huvi kas oma koosseisu või omaniku tõttu, siis väärrib tähelepanu raamatutekoguja ja bibliofiili Ernest Jürgenson-Wachseli raamatukogu ainult omaniku tõttu. Selle kogu nimi oli tuntud Peterburis. Korduvalt kirjeldati Jürgenson-Wachseli autogrammide ja raamatuviitade kogusid ning raamatukogu. Jürgenson-Wachsel tuli taganeva Põhja-armeega Eestisse, kaasas täiskiilutud vagun raamatuid. Raamatute seas võiks äratada huvi „Starõe Godõ“ täielik komplekt separaatides, mis ilmus trükist ainult 10—15 eksemplaaris ja on seega haruldis. Haridusministeerium omandas kirjanduslikult väärtuslikuma osa sellest kogust ja andis hoiule Tartu Ülikooli kunstiajaloo seminarile. Samuti leidub nimetatud raamatukogus peaaegu täielik Šeremetjevi väljaannete komplekt, mis trükiti ka väga piiratud arvul. Ülejäänud raamatutega sõitis Jürgenson Tartu ja hakkas seal ostma kokku raamatuid, omandades nii terved raamatukogud ja raamatukaupluste akendele paigutatud väljapanekute-kogud. Need ülesostud olid juba haiglast laadi ja kogutav raamatukogu hävines sama kiirelt kui ta omanik. Kuid Tartus ei ole praegu raamatukogu, kus ei oleks raamatuid märgitud nimega „Ernest“.

Perekond Nolkenil Luunja mõisas oli huvitav raamatukogu. See ei olnud suur, kuid sisaldas hästi valitud autorite teoseid prantsuse, saksa ja inglise klassiliste teoste näol. Kreeka ja Rooma kirjanikude ning filosoofia jaoks olid eriliigid. Raamatukogu müüdi Saksamaale, väljaarvatud väikene osa,

mille mina omandasin. Kirjanduse Baltikumi kohta jättis omanik enesele.

Väga tähelepanuväärt ja hinnaline kogu oli hulga autori- ja annetuseksemplaride tõttu vene kirjaniku Faddej Bulgarini raamatukogu, mis alal hoiti Karlova mõisas. Pärast asutaja surma omandas selle kogu, mis säilinud peaaegu puutumalt, Tartu Ülikool. See raamatukogu oli korraldatud süstemaatilise liigituskava järele, kuid kahjuks ei ole ta hoitud alal tervikuna.

Samuti kandus laiali ka tuntud pedagoogi, kirjaniku ja folkloristi, 1898. aastal surnud Vassilij Voskressenskij raamatukogu. Pärast tema surma säilis raamatukogu aastate kaupa kirjaniku naise juures. 1924.—25. aastail müütati teda. Raamatukogus oli palju haruldasi väljaandeid rahvaluule alalt. Rohkesti oli seal käsikirju, mis sisaldasid rahvaluule materjali, millise kogujaks olid V. õpilased maalt. Täielikus redaktsioonis leidis Solovjevi kuulus kõne Aleksander II tapmise puhul. Sellest raamatukogust omandasin mina vene (lubki) kollektsiooni möödunud sajandi 60-daist ja 70-daist aastaist.

Kõikide nende raamatukogude hävinemine ei olnud sel möödul traagiline, kui seda oli Joosep Zmigrodskij isikliku raamatukogu müük, kes on tuntud teatritegelasena ja bibliofiilina. Ta raamatukogu koosnes 7000 köitest ja oli bibliograafiliselt heas korras. Olid olemas kataloogid tähestiku ja ainete järele. Eriti kahju on sellest, et raamatukogu teatri-osa, mis oli kogutud kümnete aastate kestes ja koosnes mõnest tuhandest köitest, ei omandanud meie teatrid.

Ülikooli bibliograafiline osakond rikastus kadunud Udo Ivaski poolt Eestisse toodud raamatukogu bibliograafilise osakonna võrra. Nimetatud raamatud olid heas korras, nende seas palju haruldasi.

Siin tuleb veel nimetada 1923. aastal müüdud M. Stoljarovi raamatukogu. Selle mitteväikesearvulise raamatukogu üksikud eksemplarid olid hindamisväärsed neis leiduvate rohkearvuliste omaniku juurekirjutuste ja märkuste tõttu. Eriti peab nimetama raamatuid ajaloo ja vene kirjandusloo alalt.

Meie Ülikooli endine prof. E. Petuhhov müüs osa oma raamatukogust, mis jäi Tartu. Selles leidis palju autorieksemplare pühendustega. Muu seas oli ka haruldiste haruldis — Moskvas asuva Štšukini muuseumi väljaannete kolektsioon. Selle muuseumi väljaanded ilmusid 200 eksemplaris ja nad ei olnud määratud müügile.

Mõni aeg tagasi hakati likvideerima krahv Stackelbergi raamatukogu. Osa sellest kogust on müügil veel praegu. Suurem osa raamatuist läks krahv Ungern-Sternbergi perekonna omanduseks, kes liitis selle osa oma raamatukoguga.

Hinnalise varanduse omanikuks sai ka Tartu linnaraamatukogu endise juhataja Abarenkovi poolt ostetud Becki raamatukogu kaudu, mis koosnes enamikult teostest kunsti üle. Väljaandel olid peamiselt kaasaegsed ja nende tõttu rikkastus linnaraamatukogu mitmetuhande köite võrra.

Minu poolt läbivaadatud raamatukogudest pean nimetama veel Rāpinas asuvat Jegor v. Siversi 10.000-köitelist hästi valitud teadusliku sisuga raamatukogu, mis sisaldab rikkaliku kollektsiooni Baltikumi kohta käivat kirjandust. Väikest 2000-köitelist raamatukogu Uue-Põltsamaal müütab praegu v. Lillienfeldt. Nimetamist väärivad selles kogus head ajaloo- ja loodusteaduse osakonnad.

Siin loetletud raamatukogud moodustavad ainult osa minu poolt nähtud hävinemisele määratud raamatukogudest. Rida teisi, kas hävitatud või müüdnud suuri raamatukogusid, on teada muude allikate kaudu. Koguda kõiki neid materjale on tuleviku-ülesanne.

Tahaksin tähistada siin veel mõningad kogud. Vigala mõisa mõnikümmend tuhat raamatut; Lustivere m. 2000 köidet, kus hästi esitatud Baltikum; Anrep-Rõngu 3000-köiteline kogu heas köites; teadmata on umbes 30.000-köitelise Kõll'i raamatukogu saatuse Saaremaal; Ropka mõisa umbes 10.000-köiteline kogu on müüdnud; Bock-Ninigal (Viljandis) sisaldab umbes 10.000 köidet; K. Treffneri mõnituhat köidet; prof. Tšiši kogu, mis tähtis rikkalikkude annetuseks emplaride tõttu; filoloog Beckströmi mõne-

tuhandeköiteline kogu on nähtavasti seevõrra huvitav, et eelpool nimetatud E. Jürgenson soovides omandada seda kogu abiellus fil. Beckströmi lesega. Veel võiks nimetada teoloog prof. Grassi, Bratke j. t. raamatukogusid. Lõpuks tahaksin tähendada, kui hävinud raamatukogude nimestik suudab pakkuda huvi, siis ei oleks nende raamatukogude registreerimine mitte ainult huvitav, vaid ka tähtis.

Jul. Genss.

Ivan Abarenkov.

Mälestussõnu.

Meil on põhjust siinkohal mälestada Ivan Abarenkovi, Tartu linna raamatukogu esimest juhatajat, kes oma asjaliku suhtumisega raamatukogundusse võitis täieliku lugupidamise selle ala tegelaste hulgas.

Ivan Abarenkov sündis 22. aug. 1889. a. Tartus. Hariduse omandas algkoolis ja Tartu poeglaste gümnaasiumis. Keskkoolist oli sunnitud lahkuma enne selle lõpetamist poliitilise meelsuse tõttu. 1906. a. karistussalkade ajajärgus põgenes kodumaalt. 1909. a. istus kinni eeluurimise all.

1912. a. sügisel astus vabakuulajana Tartu eraülikooli. Majandusliku kitsikuse tõttu katkestas õppimise ja 1916. a. läks posti-telegraafi teenistusse. 1919. a. oktoobrikuul avanes tal võimalus saada Tartu linna avaliku raamatukogu juhatajaks. Siin leidis ta oma tõelise tööpõllu.

1922. a. suvel viibis ta Saksamaal raamatukogudega tutvumise otstarbel. Tegelik töö kõrval avaldas ta mõningad artiklid raamatukogunduse alalt. Trükivalmis oli tal võrdlemisi laiapiiriline „Raamatukoguhoidja käsiraamat“ ühes teise osaga „Liigituskavad“. Viimases oli tõlgitud ja korraldatud Eesti keelde rahvusvaheline kümnendsüsteem. Enesele oli ta hankinud suure isikliku raamatukogu. Tema tegevus raamatukogunduse alal piirdub aga viie aas-

taga, sest 7. okt. 1924. a. viivad ta surmale Emajõe vood.

Ivan Abarenkoviga kaotasime meie teadliku raamatukoguhoidja, kes oma tööagaruses oli jõudnud areneda kindlate seisukohatadeni ja veeneteni, ta teadis, mida teha ja kuidas korraldada meie vaba-

haridustöö tähtsamat tegurit — raamatukogu. Tänu tema algatusvõimele oli Tartu linna raamatukogus 1924. a. juba üle 15.000 köite ja raamatukogu viidi üle M. Dewey kümnendsüsteemile.

Mälestus temast püsib ta kolleegide hulgas.

H. Mugasto.

Kataloogimisjuhised.

(Kataloogimistöö ühtlustamiseks avalikkudes raamatukogudes on E. R. Ü. poolt välja töötatud alljärgnevad kataloogimisjuhised.)

K a a r t j a p e a l k i r i .

1. Iga teos saab iseseisva kaardi. Kirjelduse aluseks on teos ise, aga mitte mõni vahendiline allik. Täidetakse ainult kaardi esikülj, kuna tagumine jääb tühjaks. Tarbekorral jätkatakse pealkirja teisel, kolmandal jne. kaardil, nummerdades neid ühel ülemisel nurgal 1, 2, 3, jne. Tuleb samast teosest kogusse teine, kolmas jne. eksemplar, siis ei kirjutata neile enam kaarti, vaid märgitakse peakaardile juurde tulnud eksemplaride põhinimestiku numbrid.

2. Iga kaart ehk sedel koosneb vähemalt kahest osast: a) teose tähestikulist järjekorda määravast nimest või järjestussõnast, b) teose kirjeldusest. Järjestussõna kirjutatakse kaardi ülemisse ossa.

a =	Nr.	Kivikas, Albert
b =	Jüripäev. Roman.	
	Tartu, Odamees, 1921.	

3. Kaardid jagunevad pea- ja lisakaartideks: Peakaart sisaldab täielikke andmeid raamatu kohta, kuna lisakaart lühendatuid. Kui lisakaart annab täiendavaid teateid raamatu kohta, siis kutsutakse teda täienduskaardiks, juhatab ta aga peakaardi juurde, siis juhatuskaardiks. Juhatuskaart on selleks tarvilik, et kergendada raamatute leidmist. Lisakaardid juhatavad Vt. = (vaata) abil.

Juhatuskaardi näide.

Nr.	Hansen, Anton
Vt. Tammsaare, A. H. (ps).	

Eelseisval juhatuskaardil juhatatakse õige nime Anton Hanseni juurest peakaardi juure, kus varjunime Tammsaare all esitatud täpsemad teated. Täienduskaardi näide on toodud punkt 6. all.

4. Kuna teose nimilehel harilikult kõige täielikum pealkiri, (n. n. peatiitel), arvestatakse raamatu kirjeldamisel sellega. Pole see aga kõige täielikum, kasutatakse täiendusena kas kaanelehel või esilehel olevat või raamatu sees leiduvat pealkirja. Kõik teosest endast, välja arvatud nimileht, saadud andmed mahutatakse ümmargustesse (), teisalt omandatud nurgelistesse [] sulgudesse. Näide :

Peatiitel (nimilehel): Juhan Jaik. Rõuge kiriku kell. Tallinna, Leelo, 1924.

Kaane tiitel: Juhan Jaik. Rõuge kiriku kell: Luuletusi 1918—1922. Tallinna, Leelo, 1923.

Kaardile kirjutada: Jaik, Juhan (järjestussõna). Rõuge kiriku kell. (Luuletusi 1918—1922) Tallinna, Leelo, 1924.

Nimilehe, s. o. peatiitli aastaarv: 1924 on mõõduandev.

5. Liig pikk tiitel lühendatakse, märkides väljäänud sõnu kolme punktiga (...).

Näide: Pealkiri. Tulumaksu seadus kõige uuemate muudatuste, juhatuskirjade ja täiendustega, väljavõtetega Rahaministeeriumi määrustest ja teadaannetest, tähestiku ja maksu väljaarvamise tabeliga. Kokku seadnud M. Fluss.

Kataloogida: Fluss, M. (järjestussõna). Tulumaksu seadus... maksu väljaarvamise tabeliga.

6. Teosed, mis ilmuvad seeriates (üldpealkirjaga varustatud avaldised, millede üksikosal iseseisev pealkiri ja harilikult oma autor) kataloogitakse

igati üksikult, kuna seeria nimetus märgitakse all sulgudes. Peale selle on soovitatav kirjutada seeria nimetusele täienduskaart, kus oleks loetletud lühidalt kõik sellesse seeriasse kuuluvad teosed, mis on olemas kogus, ära tähendades nende number. Kui seeria ilmub kellegi toimetusel, siis kirjutatakse toimetajast juhatuskaart.

Peakaart: Galsworthy, John. Esimene ja viimane. Tartu, Loodus, 1928. (Looduse Universaal-Bibliothek Nr. 1.)

Peakaart: Huxley, Aldous. Richard Greenow jantlik lugu. Tartu, Loodus, 1928. (Looduse Universaal-Biblioteek nr. 2.)

Täienduskaart: Looduse Universaal-Biblioteek. Nr. 1. John Galsworthy. Esimene ja viimane. Nr. 2. Aldous Huxley. Richard Greenowi jantlik lugu.

7. Kaardile kirjutatakse andmed järgmises korras: 1) autor (kui järjestussõna); 2) pealkiri (tiitel); 3) jagu, aine, köide; 4) trükk, kui see on korraldatud; 5) toimetaja ja väljaandja; 6) tõlkija; 7) ilmumiskoht; 8) kirjastaja; 9) ilmumisaasta; 10) lehekülgede, kaartide, tabelite ja piltide arv; 11) üldpealkiri sulgudes.

Näide:

Nr.	1) Tuglas, Friedebert
2) Liivakell. 3) II. 4) 2. tr.	
7) Tartu. 8) Noor-Eesti. 9) 1920. 10) 184 lhk. 11) (Friedebert Tuglase teosed. Nr. 2.)	

8. Kaardile kirjutatakse veel liigi, raamatu ja põhinimestiku (üldnimestiku) numbrid. Esimesed kaks asetatakse ülemise ääre pahempoolsesse nurka, kolmas alla kaardi pahempoolse ääre lähedusse.

9. Kui on raamatul kaks või kolm lehekülgede numeratsooni, siis märgitakse need lahus kaardile ja

eraldatakse üksteisest kas kommaga või ühendusmärkega (+). On aga üle kolme numeratsiooni, siis kirjutatakse kaardile lehekülgede arvu kohale „eraldi nummerdatud“.

10. Raamatu pealkirja ei tohi muuta kaardil, samuti ka kirjaviisi. Arvud kirjutatakse arvudega, mitte tähtedega. Puudub ilmumiskoht, tähendatakse kaardile — i. k., (ilma kohata), ilmumisaasta — i. a. (ilma aastata). mõlemad — i. k. a. (ilma kohata ja aastata). Henrik Saar $2 \times 2 = 4$, mitte aga kaks korda kaks on neli. Raamatu ilmumisaasta kirjutatakse kaardile araabia numbritega, kuigi ta trükitud raamatus rooma omadega. Suurte tähtedega trükitud pealkirjad kirjutatakse kaardile hariliku kirjaga.

Järjestussõna valik.

1. On autor või autorid teada ja pole neid rohkem kui kolm, on autori nimi järjestussõnaks. Esi-koha omab perekonnanimi, selle järele tulevad kommaga eraldatuina eesnimed ja aunimetused. Järjestussõna kirjutatakse alati n i m e t a v a s, kuigi ta teosel mõnes muus käändes.

Juhan Liivi luuletused.

Järjestussõnaks: Liiv, Juhan.

2. Eesnimi (-ed) on soovitav välja kirjutada, märkides puuduvat osa sulgudes. Nime kindlaks tegemiseks tarvitatakse Eesti raamatute üldnimestikku, mis ilmub kuukirja „Eesti Kirjanduse“ lisas.

M. Sillaots = Sillaots, M[arta].

3. Kui mõne kirjaniku nime kirjutatakse mitmet moodi, siis võetakse omaks enam tarvitatud kirjaviis ja koondatakse kõik kaardid selle kirjaviisiga nime alla, kuna teisiti kirjutatud nimedest tehakse juhatuskaardid.

Käntervilli tont. Oskar Uaildi uudisjutt. Järjestussõna: Wilde, Oscar. Juhatuskaart: Uaild, Oskar. Vt. Wilde, Oscar.

4. Romaani rahvaste nimedes (prantsuse, itaalia, hispaania, portugalia)

a) arvatakse järjestamisel artikkel, kuigi eraldi kirjutatud, nime külge kuuluvaks, kuna germaani

(saksa, hollandi, taani, norra, rootsi) nimedes artikkel ei liitu nimega.

Romaani: *Le Sage, La Marmora.*

Germaani: *von der Goltz.*

b) Eessõna (praepositio) ei liitu kunagi nimega: *d' Estournelles, de la Fontaine, von Pistohlkors.*

Järjestussõna: *Estournelles, d'; La Fontaine, de; Pistohlkors, von.*

Erandid: *Delacroix, Vanderbilt,* sest et nad juba ühte kirjutatud.

c) Artikliga liitunud eessõna ühineb järjestamisel nimega. See käib ka inglise *O', Mac, Mc* kohta.

Von zur Mühlen, Am Ende, Des Cartes, Mac Carthy, O' Connor.

Järjestada: *Zur Mühlen, von; Am Ende; Des Cartes; Mac Carthy; O' Connor.*

5. Kui kaksiknimed liidetud mõttekriipsuga (—), on järjestussõnaks nime esimene pool. *Rasmus Kangro-Pool.* Järjestussõna: *Kangro-Pool, Rasmus.* Koosneb aga kaksiknimi iseseisvaist osist, mis pole ühendatud mõttekriipsuga, võetakse hollandi, rootsi, taani, norra, ungari, inglise ja ameerika nimedes järjestussõnaks viimane nimi. *Edgar Rice Burroughs, Ahvide kasvandik.* Järjestussõnaks on *Burroughs, Edgar Rice.* *Björnstjerne Björnson.* Järjestuss. *Björnson, Björnstjerne.* *Conan Doyle, Kolmnurk sõõris.* Järjestuss. *Doyle, Conan.*

6. Naiskirjanikkude kaksiknimest valitakse järjestussõnaks nime I pool, harilikult neiu-põlve nimi. *M. Põld-Riives.* Järjestussõnaks *Põld-Riives, M[arta].*

7. Kui autor nime muutnud, on järjestussõnaks uus nimi. *Alb. Saaber, Prantsuse antoloogia.* Järjestussõna: *Saareste, Alb[ert].* *Juhatuskaart: Saaber, Alb[ert].* Kirjutatakse ainult üks üldjuhatuskaart.

8. Pole pealkirjas autorit nimetatud ja kui teda siiski saab teha kindlaks, harilikult raamatust endast, eessõnast, on järjestussõnaks autor.

Elupuu õiekeseid uskliku südame kosutamiseks. (Eessõnas märkus: Väljaandja P. Bergmann). Järjestussõna: B e r g m a n n, P.

9. On autoreid kaks või kolm, valitakse järjestussõnaks esimesel kohal mainitud autor, teistest kirjutatakse juhatuskaardid.

E. Maltenek ja M. Kesküla. Füüsika õperaamat. Järjestussõna: Maltenek, E. Juhatuskaart: Kesküla, M.

10. On aga ühel teosel rohkem kui kolm autorit, võetakse järjestussõnaks pealkirja esimene sõna, juhatuskaart kirjutatakse esimesest autorist, kui aga olemas toimetaja, siis sellest.

Saaremaa ja Muhu muinasjäänused. Kirjeld. A. Karu, H. Laur, F. Leinbock, H. Moora, A. Tiitsman, T. Vaas. Järjestussõna: S a a r e m a a. Juhatuskaart: A. Tallgren.

Iseseisvuse tuleku päivilt. Mälestused. A. Birk, J. Kukk, A. Larka, M. Martna, A. Piip, R. Promet, J. Seljamaa, J. Tõnisson, F. Vebermann. Juhatuskaart: Birk, A.

P s e u d o n ü ü m (varjunimi).

1. On keegi pseudonüümi (varjunime) all teose avaldanud, saab õige nimi, peale selle kindlaks tegemist, järjestussõnaks, pseudonüümist kirjutatakse juhatuskaart märkusega: p s.

Nooli, A. Rahaaugu jutud. Järjestussõna: E i s e n, M. J. Juhatuskaart: Nooli, A. (ps.)

2. On aga autor tuttavam pseudonüümi all, saab see järjestussõnaks, kuna õigest nimest kirjutatakse juhatuskaart.

Tammsaare, A. H. Kõrboja peremees. Järjestussõna: T a m m s a a r e, A. H. (ps.). Juhatuskaart: Hansen, Anton.

3. Jäeb õige nimi teadmatuks, on pseudonüüm järjestussõnaks.

Inno Vask. Meie kirjandusliku kriitika pankrott. Järjestussõna: Vask, Inno (ps.).

4. Tarvitab autor ainult oma nime algtähti ja on võimatu kindlaks teha nime, valitakse järjestussõnaks pealkirja esimene sõna.

W. F. W. Köster ja kohtumes. Järjestussõna: Köster.

Sisutiitel.

1. On teose autor mainimatu ja ka muul teel kindlaks määramatu, või on rohkem kui kolm autorit, saab järjestussõnaks pealkirja esimene sõna (sisutiitel).

Eesti. Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu, 1926. (E. Kirjand. Seltsi toimetused nr. 19).

2. Võõrakeelsetes pealkirjades ei arvestata järjestussõna valikul artiklitega: saksa: der, die, das, ein; prantsuse: le, la, un, une; inglise: the, one.

Die livländische Geschichtsliteratur. Järjestussõna: livländische, mitte Die.

3. Kui pealkirjas esikohal olev arv saab järjestussõnaks, siis kirjutatakse ta tähtedega. 15.000 uut sugunime. Järjestussõna: Viisteisttuhat.

Väljaandja nimetatud.

1. Asutiste, seltside ja ühingute väljaanded järjestatakse asutise, seltsi ehk ühingu nime all, kuna pealkirjast tarbekorral juhatuskaart tehakse. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat. Järjestussõna: Eesti Rahva Muuseum.

Ajalehtedel, ajakirjadel ja kalendritel võetakse järjestussõnaks nende nimi, kuna väljaandja-asutis, selts ja ühing saab juhatuskaardi.

2. Personaalteoste (matusekõned, õnnesoovid, aadressid) ja elulookirjelduste väljaandja nimi loetakse järjestussõnaks, kuna isik, kelle auks ehk mälestuseks teos kokku seatud, saab juhatuskaardi.

F. Bollmann. Prof. J. Köhler. Elulugu. Järjestussõna: Bollmann, F. Juhatuskaart: Köhler, J.

3. Koguteosel, mis pühendatud ühele isikule tema sünnipäevaks või mälestuseks, saab järjestus-

sõnaks selle isiku nimi, kuna pealkirjast tehakse juhatuskaart. Pealkiri: Album M. J. Eiseni 70. sünnipäevaks. Tartu, E. Kirj. Selts, 1927. Järjestussõna: Eisen, M. J., juhatuskaart: Album M. J. Eiseni sünnipäevaks. Vt.: Eisen, M. J.

4. Tõlked mahutatakse algkeele autori nime alla. Faust. J. W. Goethe kurbmäng. Eestist. A. Jürgenstein. Järjestussõna: Goethe, J. W.

5. On teos tõlgitud liig vabalt, nii et ta omandab iseseisva tähtsuse ja kaldub algupärandist täiesti kõrvale, saab tõlkija või ümbertöötaja järjestussõnaks, kuna juhatuskaart kirjutatakse algupärandi autorist.

Stereomeetria. K. N. Rashevski järele K. R. Veski ja J. Grünthal.

Järjestussõna: Veski, K. R. Juhatuskaart: Grünthal, J., juhatusk.: Rashevski, K.

6. Seletustega varustatud (kommenteeritud) teosed ja seadustekogud saavad järjestussõnaks väljaandja (kommentaatori), kuna pealkirjast juhatuskaart tehakse.

Eesti Vabariigis maksev riigi ärimaksu seadus. Kokku seadnud N. Bilbassov. Tallinn, 1925.

Järjestussõna: Bilbassov, N. Juhatuskaart: Eesti.

7. Muusikalistes teostes peetakse tähtsamaks heliloojat (komponisti) ja võetakse järjestussõnaks tema nimi, kuna teksti koostajale kirjutatakse juhatuskaart.

Juhan Aavik. Seitseteistkümmend laulu segakoorile. Dr. M. Veske sõnadel.

Järjestussõna: Aavik, Juhan, juhatuskaart: Veske, M[ihkel].

8. Riigivalitsejad, paavstid ja piiskopid saavad järjestussõnaks nime asemel eesnime (ristinime) ehk ametisse astumisel võetud nime. Näit. Nikolai II, aga mitte Romanov. Samuti saavad järjestussõnaks ristinime: pühad mehed, piiblliloolised isikud, valitseva suguvõsa liikmed ja keskaja kirjanikud. Wilhelm, Saksa kroonprints.

9. Kirjavahetuses kahe või rohkema arvu isikute vahel, saab järjestussõnaks selle nimi, kelle oma seisab pealkirjas esimesena, kuna teistele kirjutatakse juhatuskaardid.

Kreutzwaldi ja Koidula kirjavahetus. I—II. Tartu 1910. (E. Kirj. Seltsi toimetused. Osa V.) Järjestussõna: K r e u t z w a l d, F. R., juhatuskaart: Koidula, L.

10. Lugemikkude, antoloogiate (valik töid), muinasjuttude, mõistatuste, vanasõnade ja rahvalaulukogude väljaandjad ehk tõlkijad tulevad järjestussõnaks. Aug. Raud. Kirjanduslooline lugemik. Järjestussõna: R a u d, August. Reinhold Kask. Valik Prantsuse novelle. Järjestussõna: K a s k, Reinhold (antoloogia).

11. Lugemikud ja antoloogiad ühe kirjaniku teostest saavad järjestussõnaks kirjaniku nime, kuna toimetajast kirjutatakse juhatuskaart.

Kristian Jaak Peterson. Laulud, päevaraamat ja kirjad. Redig. A. Paltser. Järjestussõna: Peterson, Kristian Jaak. Juhatuskaart: Paltser, Aino.

12. Jatkab teine isik ühe autori poolt algatatud teost, on tema järjestussõnaks, kuna eelkäija saab juhatuskaardi. Lisad (supplemendid) ja registrid mingi teose juurde omavad järjestussõnaks peateose autorinime, kuna nende koostaja saab juhatuskaardi.

K o r d u v a t e j ä r j e s t u s s õ n a d e j ä r j e -
k o r d.

1. Korduva järjestussõna juures korraldatakse kaardid tähestikku järjestussõnale järgneva teise, kolmanda jne. sõna järele.

Eesti biograafiline leksikon.

Eesti Kirjanduse Seltsi aastaraamat.

Eesti Kirjanduse Seltsi toimetused.

2. Ühe autori teosed järjestatakse: 1) kogutud teosed, 2) osakogud (proosa, lüürika), 3) kokkuvõtted üksikuist teoseist (fragmendid), 4) üksikteosed tähestikuliselt pealkirja I sõna järele, 5) teistega ühenduses koostatud teosed, 6) autori kohta käivad teosed.

- Liiv, Juhan. 1) Kirjatööde kogu I—IX. Tallinna, 1904.
Kogutud teoksed. Toim. Fr. Tuglas.
I—III, VIII. Tartu, 1921—1926.
- 2) Luuletused. 4. tr. Tartu, 1926.
- 4) Liiv, Juhan — Elu sügavusest.
Tartu, 1909.
Käkimäe kägu.
Tartu, 1893.
- 6) Tuglas, Friedebert. — Juhan Liiv.
Elu ja looming.

Järjestussõna: Tuglas, Friedebert.

Juhatuskaart: Liiv, Juhan.

3. Iga teose algupärandid esinevad I kohal, selle järele tõlked keelte järjekorras tähestikuliselt.

Goethe, Johann Wolfgang. Faust. Hsg. v. E. Schmidt. *Al g u p ä r a n d.*

Goethe, J. W. Faust. I jagu. Eestistanud A. Jürgenstein.

Göte. Faust. Tragedija. Per. A. Feta.

Eesti	} Tõlked.
Vene	

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu tegevusest.

Käesolevast ülevaatest jäävad välja ühingu esimesed elukuud, sest nendest on juba kõnet olnud ajakirja „Raamatukogu“ esimese numbris. Meie praeguseks ülesandeks on peatuda ühingu edaspidisel tegevusel. Et ajakirja kahe numbri ilmumise vahe on osutunud harilikust pikemaks — 6-aastaseks — siis käib ka ülevaade selle aja kohta.

Esimesel ja teisel tegevusaastal tuli ühingu juhatusel palju tegemist teha ja aega kulutada avalikkude raamatukogude seaduse kava harutamisele. Kuna seaduse kava, mille haridusministeerium välja töötas, ühingut ei rahuldanud, püüdis ta kõik teha, et seda seaduse kava parandada ja muuta meie raamatukogunduse huvidele vastuvõetavamaks. Esitati

terve rida parandus-ettepanekuid haridusministeeriumile ja riigikogu rühmadele. Seaduse kava harutamise puhul riigikogu hariduskomisjonis võimaldati ka ühingu esitajal osa võtta selle kava harutamisest. Osa tehtud parandusist, nagu kirjanduse soetamiseks määratud summade tõstmine, võeti vastu, kuna teine osa, nende seas ettepanek luua haridusministeeriumi juure oma eriline organ raamatukogunduse juhtimiseks, ei leidnud pooldamist. Seadus võeti riigikogu poolt vastu 1924. aastal ja hakkas maksma 1925. aasta 1. jaan. Kuna seadus tema praegusel kujul otsustamata jätab mitmed olulised küsimused, nagu raamatukogundust juhtiva organi loomine, raamatukoguhoidjate kutseline ettevalmistus, nende tasu küsimus jne., siis arvab juhatus, et lähemal aastail seadus paratamata peab tulema revideerimisele.

Teiseks tähtsamaks tööks ülevaate aja jooksul oli kursuste korraldamine. Neid on korraldatud üldse 5, nimelt 2 Tallinnas, 1 Haapsalus ja 2 Virumaal. Läbirääkimisi on peetud ka maavalitsustega kursuste korraldamiseks toetuse saamise asjus, kuid need pole annud soovitavaid tagajärgi ja sellepärast on pidamata jäänud osa kavatsatud kursustest. Kaaluti ka instrueerimis- (1-päevaliste) kursuste korraldamist, kuid selle kavatsuse teostamine on jäänud lähema tuleviku hooleks.

Mitmed aastad päevakorras olnud raamatukoguhoidjate kutseeksami kava valmis 1927. aastal ja esitati haridusministeeriumile maksmapanemiseks. Kuid seni pole ministeerium veel tunnistanud aja selleks kohaseks.

1927. a. kerkis päevakorrale raamatukaupluse avamise küsimus. Avada kavatsatud raamatukaupluse ülesandeks pidi olema senisest parematel tingimustel väliskirjanduse muretsemine. Kaks aastat kestnud läbirääkimised ei annud aga jaatavaid tagajärgi, sest välismaa raamatukaupluste poolt seati üles mitmed ühingu vastu võetud tingimused.

Ajakirja väljaandmise küsimus on olnud kaalulisel mitmed aastad. On katsutud ühendust luua teiste organisatsioonidega väljaandmiseks. 1926. a. näis olema väljavaateid küsimuse lahendamiseks tea-

tud määrani, kui kokkuleppele jõuti Karskusliiduga selle väljaandel ilmuva ajakirja „Külvaja“ kasutamise asjus. Kuid pool aastat kestis see olukord, siis muutus kõik jälle endiseks.

Ühingu poolt oma ülesannete hulka võetud kirjandusnädala korraldamine anti hiljem Haridusliidu hooleks, kellel tarviliste eeltööde tegemiseks paremad tingimused — kutselised töäjõud.

Siis olgu ühingu tegevusest veel nimetatud kaks õppereisi välismaale (Soome ja Läti) ja Läti õpe-reislaste vastuvõtmine.

Et ühendust luua välismaa organisatsioonidega ja ühingu tegevust intensiivsemaks muuta, otsustati astuda Rahvusvahelise raamatukogu ja bibliograafia komisjoni liikmeks.

Kuue aasta jooksul on juhatus pidanud 83 koosolekut ja neil teinud 308 otsust.

Juhatuse koosseisus on ülevaate-aja jooksul olnud mitmed vähemad muudatused.

Esimeheks oli kogu aja Tallinna keskraamatukogu juhataja A. Sibul ja abiesimeheks ülikooli raamatukogu juhataja F. Puksov.

A. Karro.

Eesti rahvuslik arhiiv-raamatukogu.

Arhiivraamatukogu moodustab ühe osakonna suurest Eesti rahvusmuuseumist — Eesti Rahva Muuseumist. Kuigi muuseum ise asutatud 20. a. tagasi, on tema iga tegelikult vanem. Raamatukogu algust võime lugeda aga juba 1883. aastast, mil Eesti Üliõpilaste Selts sihid seadis ja asus kirjanduse kogumisele rahvuslikule raamatukogule. Põhimõtteks oli koguda: 1) Kõik kodumaal ja väljaspool ilmunud eestikeelsed teosed, 2) kodumaal ilmunud võõrkeelsed teosed, 3) väljaspool ilmunud muukeelsed teosed, mis puudutavad eestlasi ja nende maad ning 4) eestlaste kirjutatud tööd. Ja tagajärg: Muuseumi asutamiseks oli E. Ü. Seltsil juba 14.000 köiteline raamatukogu, mis saigi arhiivraamatukogu aluseks.

Kuigi kogu edasiandmisel muuseumile raskusi tegid majandusl. olud ja ruumide puudus, siiski kasvas ja täienes kogu aast-aastalt. Suuresti aitas kogu kasvamisele kaasa laialiste ringkondade huvi ja toetus. Oli kujunenud traditsioo-

niks, et kirjastused, toimetused, autorid j. t. saatsid omi töid kogusse tasuta. Selle kõrval sai kogu suuremaid saadetisi tsensoritelt (küll mitte seaduse alusel, sest kodumaal ei saanud ükski kogu tsensori-eksemplare, vaid muuseumi palvetel ja tsensorite vastutulelikkusel), Keiserl. Aval. Raamatukogu (Peterburi) dublettide osakonnast (6000 trükitööd), kingitusena õpet. W. Reimani pärijatelt (üle 1000 raamatu), E. Kirjanduse Seltsilt, I E. Polgu kirjutajate komandolt j. t. ning lõpuks saadi trükivalitsuse likvideerimisel (1917. a.) selle arhiiv. Oma jõukohaselt muretses muuseum neid töid, mida

Arhiiv-raamatukogu maja Tartus, Aia tänaval.

korda ei läinud saada hinnata. Iseseisvusajast saab kogu sunnieksemplare igast kodumaal trükitud teosest. Selle kõrval on hoolitsetud vanemate raamatute ja välismaail ilm. Eestisse puntuva kirjanduse kogumise eest.

Praegu on kogus ligi 65.000 köidet raamatuid. Nendest eestikeelseid ligi 50.000 ja „Balticat“ üle 15.000 köite. Viimane kogu on üldse kõige täielikum Baltimail.

Peale selle hulk väikekirjandust, kaunis täielik eestikeelsete ja Balti ajalehtede — ajakirjade — kogu, kaartide osakond, käsikirjade osakond ja üle 5000 numbriline kodumaa-liste piltide kogu. Veel oleks nimetada n. n. keelatud kirjan-

duse osakonda, milles aset leiavad müügile mittelubatud ehk põrandaalused kirjatööd. (Samasse osakonda on koondatud ka Nõuk. Venemaal ilm. eestikeelne kirjandus) ning eestisuliste väljalõigete kogu välismaail ilmunud ajalehtedest ja ajakirjadest.

Kuna kogus on palju trükitööd vanemast ajast, rohkem kui ühes eksemplaris ja iseseisvuseajast kõik trükitööd tulevad kogusse kahes eksemplaris, siis on kogu jaotatud kahte ossa: 1) põhi- ehk arhiivkogu ja 2) dublettide kogu. Esimese jaoks on sisse seatud eriruumid maja võlvitud keldrikorrale, mis varustatud rauduste ja luukidega. Kogu kasutamise suhtes, väljaminees arhiivi põhimõttest, on pandud maksma rida kitsendusi. Nii sünnib kogu kasutamine ainult kohapeal, selleks määratud lugemissaalis. Kuid ka siingi on veel omad kitsendused, nagu: iseseisvusajal ilmunud ilukirjandust, samuti ka ainult põhikogus, s. o. kogus ainult ühes eksemplaris olevaid töid, ei anta tarvitada, olgu siis ainult kaaluvatel põhjustel, (kui raamatut enam müügil pole ja teda ka teistes Tartus asuvates kogudes ei leidu) raamatukogu juhataja eriloal.

Arhiivraamatukogu, nagu suur E. rahvamuuseum üldse on eraasutis, keda riik vaid toetab. Muuseum ise on seni hankinud summasid lisaks loteriide jne. abil, mis riigi toetuse isegi ületavad. Kuid sellegi peale vaatamata pole võimalik olnud arhiivraamatukogu eelarvet viia niigi kõrgele, kui seda on näiteks teise suurema raamatukogu, linna avaliku raamatukogu eelarve, rääkimata pealinna kogust, kuigi siin kogud palju suuremad ning palju erisuguseid ja eriülesannetega osakondi. Ning et kogu kui teadusl. raamatukogu palju suuremaid nõudeid üles seab sisemise korralduse jne. alal.

Õiglase tänu on teeninud E. Üliõpilaste Selts ja selle agaram raamatukoguhoidja, meie praegune Londoni saadik dr. O. Kallas, kes raamatukogule enam kui 40 aasta eest aluse panid ja mõndagi päästsid, mis vast hiljem kättesaamatuks oleks jäänud. Samuti suured teened on E. R. Muuseumil kogu edasiarendamisel, mis nõudnud suuri pingutusi (enne iseseisvust puudus selleks igasugune väline toetus, iseseisvusajal ainult vähene riiklik toetus), nii et kogu täie õigusega võib iseseisva riigi rahvusliku raamatukogu ülesandeid täita.

R. Antik.

Tartu Ülikooli raamatukogu.

1806. a. Tartu toomkiriku varemeisse ehitatud Tartu Ülikooli raamatukogu on suurim raamatukogudest mitte ainult Eestis, vaid kogu Baltimail. Kasvades 120 a. jooksul ülikooli toetusel, vahetuste teel teiste teaduslike asutistega ja riiklike annetuste kaudu, omab ta kogu bibliograa-

filiselt väga haruldasi trükitooteid. Ja 1000 numbriline käsi-
kirjade kogu sisaldab sarnaseid väärtuslikke tokumente nagu
de la Gardie perekonna arhiiv.

1916. a., osalt 1917. a. evakueeriti ta täies ulatuses Ve-
nemaale ühes muu ülikooli varandusega ja kui aastal 1919
Eesti Vabariigi ülikool loodi, oli raamatukogus kasu-
tamiseks ainult 20—30.000 teaduslikult väärtuseta köidet,
saadud annetustena okkupatsioonilise ülikooli võimude
poolt. Alles 1921. a. alul oli rahulepingu põhjal reevakueeri-
tud raamatukogu juba niivõrt korras, et seda kasutada võis
kataloogide abil.

Eesti ülikooli raamatukogu juhtis esijoones tähele-
panu vene ajal täiesti hooletusse jäetud „Estica“ ja „Baltica“
osakondade loomisele, s. o. eestikeelsetele kui ka eestlaste
elu ja olu kirjeldavatele teostele. Väärtusliku lisa moodustab
siin deponeeritud Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogu, eeskätt
vanemate eestikeelsete trükiteodete suhtes. Viimase aja
sündmustikus väärib tähelepanu 1928. a. ette võetud ruumide
laiendamine. Viiskümmend aastat tagasi juba tundus ruu-
mikitsust raamatukogus ja eriti takistas lugemisesaali puu-
dumine töötamist. Kuid kõige valusamaks küsimuseks oli tu-
lehädaoht, kuna siseehitis on puust. Et ei hävineks hoiul olev
hiiglavarandus ja et seda korrapäraselt kasutataks, tekkisid
mitmed uue raamatukogu ehitamise kavad ja plaanid, kuid
kahjuks ei leidnud nad teostamist. Ka Eesti ülikooli ajal
sai ruumide laiendamine kardinaalküsimuseks. Kuna aga riigi
majanduslik seisukord ei võimaldanud uue ajakohase hoone
ehitamist eelarvega 1.000.000 krooni, piirduti tulekindlate
(raudbetoon) ruumide juureehitusega, rahaliselt kogusummas
105.000 krooni ulatuses. See lisaehitis, kavatsatud hoiu-
(magasini-) ruumideks raamatukogu väärtuslikumatele osadele,
nimelt „Estica“, „Baltica“, dissertatsioonide, ajakirjade ja
seeriade jaoks, mahutab 150.000 köidet riulitel 5000 jooksvat
meetrit. Vanasse ossa ehitatakse lugemisesaal 80—90 iste-
kohaga, laenutamisruum, ametnikkude toad ja uurimistoad
õppejõududele kui ka välismaa teadlastele. Nii jätkub ruumi
vähemalt 15—20 aastaks.

1928. a. oli raamatukogus raamatuid 219.644, ajakirju
62.721, dissertatsioone 255.673, eestikeelseid trükitooteid
10.850, käsikirju 820, kaarte 812, kokku 550.520 eksemplari.

Muuseas saab raamatukogu „Tartu Ülikooli Toimetuste“
arvel vahetuse teel tasuta väljaandeid 224 välismaa ülikooli-
delt, teadusakadeemiailt ning teadusliikudelt seltsidelt.

Raamatukogu kasutati 1928. a. 15.085 korral, kuna lae-
nati 28.852 trükiteodet 35.295 köites.

Fr. Puksov.

Eesti raamatukogunduse bibliograafia III. 1923. — III. 1928. a.

12. 13. Ajalehed. Ajakirjad.

- (Antik, R.). Eesti ajakirjanduse 161 aastat. Postimees. 24. III. 1928. Nr. 83. lhk. 4 = Eesti ajakirjanduse algusest meie päevini. Päevaleht. 25. III. 1928. Nr. 84 lhk. 8 = Eestikeelse ajalehe ajalugu. Vaba Maa. 1928. Nr. 71 lhk. 5.
- Behrsing, A. Ein Gang durch den estnischen Zeitschriftenwald. Tallinna, 1924. 68 lhk.
- Kesä, K. Esimene eesti ajaleht. Eesti ajakirjanikkude album „Õitsituled“. IV (1925) lhk. 9—14.
- Prants, H. Eesti ajakirjanduse algusaegadelt. Õitsituled II (1923) lhk. 95—96. III (1924) lhk. 9—13. IV (1925) lhk. 95—98. V (1926) lhk. 13—20.

18. Bibliograafia.

- Kirjastus-Ühisus „Agronoomi“ põllumajandusline kirjandus. Tallinna, 1924. 32 lhk.
- Kirjastus-Ühisuse „Agronoomi“ kirjastusel ilmunud põllumajanduslikud raamatud. Tartu, 1926. 30 + (2) lhk.
- Kirjastus-Ühisuse „Agronoomi“ kirjastusel ilmunud põllumajanduslikud raamatud. Tartu, 1927. 24 lhk.
- (Antik, R.). 774 raamatut, 223 ajalehte. Postimees 5. X. 1928. Nr. 4 lhk. 3.
- Bücherverzeichnis der Wanderbücherei des Kulturamtes. Tallinna. 48 lhk.
- Eesti filoloogia ja ajaloo aastaülevaade. I anne 1918 aasta, II (1919, III 1920.) Tartu, Opetatud Eesti Selts. I — 1922. VI + 99 (1) lhk.; II — 1923. XII + 230 + (2) lhk.; III — 1926. XII + 281 + (3) lhk.
- Eesti Kirjanduse Seltsi väljaannete tutvustaja. Tartu, 1924. 68 lhk.
- Eesti raamatute üldnimestik, 1924. a. alates. Tartu, lhk. 1—448. „Eesti Kirjandus“ lisa 1924—1928.
- Eesti Rahva Muuseumi väljaannete tutvustaja. Tartu, 1927./8. 6 + (2) lhk.
- Eri-ajakirjade kataloog. Tallinna, Foto. 1927. 12 lhk. Joon. Eta. Ajalehtede kataloog. 6. väljaanne. Tallinna, 1927. 48 lhk.
- G. Hanseni Tallinna linna arhiivi kataloog. II väljaanne O. Greiffenhagen. I. codices ja raamatud. II. aktid. III. ürikute registrid ja registrid. Tallinna 1924—1926. 288 lhk.
- Hollander, Bernhard. Bibliographie der baltischen Heimatkunde. Riga, 1924. (VIII) + 104 lhk.
- Arvustus. (Fr) ey (muth), Otto. Dorpater Nachrichten. 9. VIII. 1924. Nr. 181 lhk. 34, ja 9. X. 1924. Nr. 233.
- Katalog der Bibliothek der Weissensteiner Bibliotheksgesellschaft. Paide, 1926. 60 lhk.

- Kirjandus koolikogudele ja noorsoole. (Rahvaraamatukogudele ning eraraamatukogudele). Tallinna. Tall. Eesti Kirjastus-Üh. i. a. (1927). 47 + (1) lhk.
- Kirjanduslikke Uudiseid. Ajaleht. Uute raamatute tutvustaja. Nr. 1—22. Tartu, Loodus, 1926—28. Nr. 1 (1. aug. 1926) — Nr. 22 (sept. 1928).
- Lodynski. Poola sõjaväe keskraamatukogu bibliograafia osakond. Sõdur. 3. V. 1928. Nr. 17/19. lhk 590—791.
- K./Ü. Looduse ilmunud ja ilmuvate Raamatute tutvustaja. Nr. 1—8. Tartu, Loodus, 1926 (Nr. 1) — 1927. (Nr. 8).
- T. Mutsu. Kataloog näidendite sisuseletustega. Tallinna, 1925. 144 lhk.
- T. Mutsu Näidendite kataloog. 1—3 anne. Tallinna, i. a. (1927). VIII + VIII + 200 lhk.
- Nimestik Eestis ilmuvate ajakirjade ja ajalehtede kohta, mida võib tellida posti vahetalitusel. Tallinna, 1927. 58 lhk. 1928, 24. lhk.
- Noor-Eesti kirjanduslikud uudised. Nr. 1—3. Tartu, 1925—27.
- Noorte teater. Lastenäidendite kataloog. Tallinna, Mutsu 1926. 36 lhk.
- Odamees. Carl Sarap. (Raamatute nimestik). Tartu, 1924. 15 + (1) lhk.
- Pealtvaataja. Jõudude killustamine. Päevaleht 13. II. 1924. Nr. 42, lhk. 2.
- Meie bibliograafia asutuste tegevus. Päevaleht. 3. III. 1924. Nr. 61. lhk. 7.
- Puksov, Fr. Meie bibliograafia asutuste tegevus. Postimees 2. III. 1924. Nr. 61. lhk. 4.
(Kaks viimast vastuseks „Pealtvaatajale“.)
- P. G. Pihlakas'e kirjastuse nimekiri. Tallinna, 1925. 8 lhk.
- K./o.-ü. „Postimehe“ kirjastuse Raamatute tutvustaja. Tartu, (1925). 24 lhk.
- K./o.-ü. „Postimehe“ kirjastuse ja pealadus olevate raamatute nimekiri. Tartu, 1926. 19 + (1) lhk.
- E. K. Ü. „Postimehe“ kirjastuse uuemate raamatute tutvustaja. Tartu, 1927. 12 lhk.
- E. K. Ü. „Postimehe“ kirjastuse ja pealao raamatute nimekiri. Tartu, 1928. 36 lhk.
- P(uksov), Fr. Eesti raamatute üldnimestik 1924. a. alates. Sissejuhatus. lhk I—III. „Eesti Kirjandus“ lisa 1924. Nr. 1.
- Raamatute nimestik sõdurite raamatukogudele ja juhendid raamatute liigitamiseks kaitseväge raamatugudes. Tallinna, Kindralstaabi VI osakond. 1926. (12) + 141 + (1) lhk. (Kivitrükk).
- Arvustus. B. Linde. Sõdur. 1926. lhk. 986.
- K./Ü. „Rahvaülikooli“ raamatu ja kirjutusmaterjali kaupluse pealao raamatute nimekiri. Tallinna, 1927. (2) + 96 lhk.
- Riigiraamatukogu Raamatute Nimestik. Tallinna, 1925. XXI + 439 + 158 lhk.
- Arvustus. Päevaleht 28. X. 1925.

- Russisches Antiquariat „Kniga“. Antiquariats-Verzeichnis Nr. 1. Tartu i. a. 40 lhk.
- Sõnavara juht. Raamatuasjanduse ajakiri. Nr. 1. Juuli 1923. Tartu. 32 lhk.
- Sõnavara juht. 2 tr. November 1924. Tartu. 15 + (1) lhk.
- Tallinna E. Kirjastuse-Ühisuse kirjastusel ilmunud ja pealaos olevate õppe-, käsi- ja teaduslikkude raamatute tutvustaja. Kokkuseadnud W. Treumann. Tallinn, 1926. 63 + (1) lhk.
- Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kirjastusel ilmunud... raamatute tutvustaja. Tallinna, 1927. 19 + (3) lhk.
- Tallinna linna raamatukogu. Eestikeelsete raamatute nimekiri. Tallinna, 1924. (4) + 103 + (1) lhk.
- Tallinna keskraamatukogu. Eestikeelsete raamatute lisanimestik. Tallinna, 1927. (2) + (106—169) + 1 lhk.
- Katalog der Zentralbibliothek Tallinn. Deutsche, englische, iranzösische u. a. Bücher. Tallinna, 1926. 142 lhk.
- Tallinna Keskraamatukogu venekeelsete raamatute nimestik. Tallinna, 1928. 214 lhk.
- W. Tammani kirjastuse ja kooliraamatute pealao teateleht. 1925. a. Septembrikuul. Tartu, 1925. 14 + (2) lhk.
- E. V. Tartu Ülikooli raamatukogu dublettide nimestik. Tartu, 1926. (6) + 167 lhk.
- Täielik Eesti raamatuturu kataloog 1927. Tallinna, Eesti kirjastajate ja raamatukaupmeeste ühing. 1927. VIII + 208 lhk.
- Arvustus. Fr. Puksov. Eesti Kirjandus. 1928. Nr. 2. lhk. 125—128.
- Urgart, O. Eesti bibliograafia arenemiseilt. Eesti Kirjandus 1925. Nr. 10. lhk. 414—26.
- Valik paremaid raamatuid iseseisvuse ajal ilmunud ja praegu saadaval olevaid. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1927. 31 + (1) lhk.

19. Raamatukoguteadus.

- Ajalooline eesti raamatunäitus. 27. III — 1. Iv. 1927. Wane-muises. Tartu, Akadeemiline Kirjandusühing, 1927. 7 + (1) lhk.
- Anni, August. Meie kirjanduskultuurist ja kirjastusoludest. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts. 1925. 32 lhk.
- Arvustus: B. Linde. Looming, XI. 1925 Nr. 9. lhk 740—44.
- Anso, Hendrik. Rahvaraamatukogud. Koguteos Eesti. Maa, rahvas ja kultuur. Tartu, Haridusministeerium. 1926. lhk. 1017—18.
- A(antik), R. Eesti rahva muuseumi arhiivraamatukogu ja Eesti bibliograafia asutus. Päevaleht, 23. VII. 1923. Nr. 191. lhk. 5.
- (Antik, R.) Eesti rahvusliku vaimuvara ait. Päevaleht 24. XII. 1927. Nr. 351. lhk. 11.
- Vaataja = (R. Antik). Raamatukogud, eriti arhiivkogud meil ja mujal. Päevalehe lisa 8. X. 1923. Nr. 39. lhk. 310—12.

- Avalikud raamatukogud. Käsiraamat raamatukogude ülalpidajaile ning juhatajaile. Tallinna, Haridusministeerium, 1925. 32 lhk.
- Avalikkude raamatukogude seadus. Riigi Teataja 20. VI. 1924. Nr. 77./78. lhk. 493—95. Äratrükk. A. Sibul. Raamatukoguhoidja käsiraamat. lhk. 79—81.
- Bolšakov, K. Käsiraamat kirjaladujaile. 1—3 vihk. Tallinn, Eesti trükitehaste liit. 1927. 48 + (1) lhk.
- (Brak)s. Rahvaraamatukogud ja hariduslised olud välisriikides. Päevaleht 2. III. 1925. Nr. 67. lhk. 4.
- Eesti Graafika. Eesti graafika- ja raamatuköitmisloostuse Ettevõtjate Ühingu häälekandja. Tallinna. I (1923). Nr. 1—12. II (1924). Nr. 1—4.
- Faguet, Emilie. Kuidas lugeda. Tartu, Sõnavara, 1926. 142 + (2) lhk.
- Greiffenhagen, O. Zur Geschichte der Wasserindustrie Revels. Beiträge z. Kunde Estlands. Bd. XIII (1927). lhk. 105—28.
- Haljaspöld, H. Pilk trükikunsti algusaega. Antverpeni trükiasjanduse muuseum. Päevaleht. 3. II. 1926. Nr. 33. lh. 5.
- Haridusministeeriumi määrus avalikkude raamatukogude kohta. Riigi Teataja. 3. VI. 1925. Nr. 93/94. lhk. 441—56. Äratrükk. A. Sibul. Raamatukoguhoidja käsiraamat. lhk. 82—97.
- Haridusministeeriumi määrus avalikkude raamatukogude kohta. Riigi Teataja. 18. X. 1927. Nr. 92. lhk. 1045—52.
- Hindov, N. Kaitseväe raamatukogu korraldamine. Sõjateadlane 1925. VIII—XII. lhk. 47—64.
- Hindo, Nigol. Käsiraamat kaitseväe raamatukogude sisemiseks korraldamiseks. Kindralstaabi VI osakond. Tallinna, 1927. (10) + 212 + (4) lhk.
- Holmberg, A. Biblioteksintyck från Estland och Lettland. Biblioteksbladet. 1928. Höft. 2—3. lhk. 68—70.
- ms —. Ilukirjandus meie raamatukogudes ja lugemislau-dadel. Sõdur 14. VIII. 1926. Nr. 33/34. lhk. 716—17.
- Kindralstaabi raamatukogu tarvitamise määrused. Tallinna, 1927. 4 lhk.
- Kirjandus ja kunst. Eesti demograafia I. Haridus Eestis. Tallinna, Riigi Statistika Keskbüroo, 1924. lhk. 269—74.
- Die Aktien-Gesellschaft d. Papierfabrik „Koil“ von ihrer Gründung bis zur Gegenwart. Reval 1925. 33 lhk.
- Kui on nälg ja janu raamatu järele. Üliõpilasleht, 19. XI. 1927, lhk 180—81.
- Vastus. Fr. Puksov. Üliõpilasleht 10. II. 1928, lhk. 3—5.
- Külvaja. Eesti Haridusliidu, Eesti Raamatukoguhoidjate ühingu... häälekandja. Toimetis: E. Kubjas, E. Wender, E. Wigel. Nr. 1—27 (27. VIII.) Tartu, 1927.
- K—r. Avalikud raamatukogud ja iluline kasvatus. Vabariidustöö. 1928. Nr. V—VI, lhk. 108.
- Graafilise kunstiasutuse H. Laakmann Tartus asutamine ja arenemine. 1837—1927. Tartu, 1927. 34 + (2) lhk. piltidega. (Ka saksakeeles).

- Ehrmann, K. Vanem kirjastus Eestis. Eesti Kirjandus 1927. Nr. 11. lhk. 618—21. (Eelmise teose kokkuvõte).
- Laarman, Märt. Puulõige. Tallinna Eesti õpetajate liit. 1927. 55 + (1) lhk.
- L(aarman), M. Avalikkude raamatukogude asutamisel tuleks riigikassa seisukohta silmas pidada. Kaja 21. X. 1923. Nr. 281. lhk. 2.
- L(a)g(u)s, (Georg). Raamatukogud kaitsevæes. Sõdur 8. XI. 1924. Nr. 44/45. lhk. 23—24.
- Lepp, A. Ajakirjandus ja kirjandusturg 1924—26. Eesti Statistika kuukiri. VII. 1927. lhk. 393—402.
- Lb = (Libbert, E.) Igaunijas bibliotekas. Latvju grāmata. 1925. Nr. 2. lhk. 141—43.
- L(ibbert), E. Latvijas bibliotekaru biedribas ekskursija uz Igauniju. Latvju grāmata. 1927. Nr. 6. lhk. 407—09.
- Linde, B. Kaunis raamat. Looming. August, 1925. Nr. 6. lhk. 487—495.
- Mugasto, H. Meie raamat. Raamatute valikust meie lugejaskonnas. Vaba Maa. 20. IV. 1928. lhk. 4.
- Möldri, A. Tartu üld-laenu-seltside ja koolide raamatukogud. Koguteos Tartu. Tartu linn 1927. lhk. 679—83.
- Määrus raamatute väljaandmise kohta Tallinna keskraamatukogust väljaspool Tallinna piirisid asuvatele kodanikele. Tallinna, 1927. 4 lhk.
- 400 a. usupuhastuse juubeli näituse juht Tartus. 18—20. VI. 1924. Tartu, 17 + (1) lhk.
- Ney, G. Berni koventsioon ja selle revideerimine. Kuukiri Eesti Kirjandus. 1927. Nr. 9—10. lhk. 504—09, 509—55.
- Nineve, Friedrich. École des Chartes Pariisis. Tartu, 1927. 12 lhk.
(Äratrükk „Ajaloolisest Ajakirjast 1927. Nr. 3).
- Nüüdisaja sõjaväe raamatukogu. Sõdur. 7. V. 1927. Nr. 18/19. lhk. 462—64.
- Oengo-Iohannson, A. Raamat koolides vääriliselt kohale. Päevaleht, 10. V. 1924. Nr. 124. lhk. 3.
- Onda, A. Haridusministeeriumi määrus avalikkude raamatukogude kohta. Postimees. 13. II. 1925. lhk. 4.
- Ploompuu, Linda. Mõnda raamatukoguhoidjate erihariduse tähtsusest. Päevaleht. 22. V. 1924. Nr. 136. lhk. 2.
- Puksov, Fr. Avalikkude raamatukogude seaduseelnõu. Päevaleht. 9. V. 1924. Nr. 97. lhk. 2.
- Puksov, Fr. Kirja- ja raamatuajalugu. Bibliograafia. Raamatukogude ajalugu. Tallinna, Kindralstaabi VI osakond, 1926. a. 36 lhk.
- Arvustus. Al. Karro. Päevaleht 1926.
- Puksov, Fr. Kirja- ja raamatuajalugu ja Raamatukogud. Valguspiltides, valmistatud Vold. Thomsonilt. Tallinna, Eesti Haridusliit. 1927. (2) + 29. lhk. 100 valguspilti, neist Nr. 1—47 kirja- ja raamatuajalugu. Nr. 48—100 raamatukogud. Valguspiltide nimestik. (2) + 4 lhk.

- Põldemaa, J. Lugemistuba, ta ülesanded, organisatsioon, ehitus, töövormid ja meetodid. Moskva, 1927. 51 + (1) lhk.
- P. G. Peaaju suurem varakamber. Postimees 29. VIII. 1927. Nr. 236 (66). lhk. 5.
- (Raag, Arno). Suur varandustekoobas linna keskel. Meie esimene Natsionaal-raamatukogu. Postimees 26. III. 1928. Nr. 85. lhk. 5.
- Raamatukogu. Raamatukoguasjanduse ajakiri. Toim. A. Karro. Nr. 1. Tallinna, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, 1923. 64 lhk.
- Raamatukogu. Postimees 21. VII. 1923. Nr. 189. lhk. 4.
- Raamatukogud. (Nimestik). Riikline Aadressraamat. 1926—7. Tallinna. lhk. 285—93.
- Raamatukogude Korraldusseltsi Teated. Nr. 1. Tartu 1923. 12 lhk.
- Raamatust ja raamatukogust. Agu. 29. XII. 1923. Nr. 52. lhk. 1732—33.
- Rahvaraamatukogud. Eesti demograafia. I. Haridus Eestis, Tallinna, Riigi Statistika keskbüroo, 1924. lhk. 263—64, 271—74.
- Richardson, Charles. Raamatute valikust ja sellest, kuidas neid lugeda, et nad tooksid meile kasu. Tõlkinud O. Peterson. Tartu, Sõnavara. 1925. 79 + (1) lhk.
- Roosik, E. Kutseteaduslise raamatukogu uuele alusele seadmisest. Eesti Graafika. VIII. 1924. lhk. 49—52.
- Rosenthal-Lipp, Edith. Ringvaade Ülikooli raamatukogus. Eesti naine. IV. 1923. Nr. 4. lhk. 9—10.
- R. A. Kirjanduse soetamine kaitseleidule. Sõdur. 18. IV. 1925. Nr. 14. lhk. 330—31.
- Sibul, A. Haridusministeerumi määrusest avalikkude raamatukogude kohta. Päevaleht 12. VII. 1925. Nr. 184. lhk. 2. ja Päevaleht 14. VII. 1925. Nr. 186 lhk 2.
- Sibul, A. Määrus raamatukoguhoidjate kutseeksami sooritamise kohta. Vabaharidustöö 1928. Nr. II—III. lhk. 73—74.
- Sibul, A. Raamatukoguhoidja käsiraamat. Tartu, Noor Eesti, 1926. 102 + (2) lhk.
- Arvustus. Al. K(arro). Päevaleht 3. IX. 1926. Nr. 238. lhk. 6. Fr. Puksov. Külvaja 1927. Nr. 1. lhk. 7—9.
- Sibul, A. Raamatute laenutamisest avalikkudes raamatukogudes. Vabaharidustöö. 1928. Nr. II—III. lhk. 70—73.
- Sibul, A. Sõdurite raamatukogudest ja nende ülesannetest. Sõdur. 22. I. 1927. Nr. 3. lhk. 58—60.
- S(ibul), A. Soome sõdurite kodude raamatukogud. Katri Bergholmi järele, Sõdur. 9. VI. 1928. Nr. 23. lhk. 734—36.
- Smiles, Samuel. Läbikäimisest raamatutega. Eestistanud O. Peterson. Tartu, Sõnavara i. a. 32. lhk.
- Tallinna linna raamatukogu laenamismäärused. Tallinna, 1923. 4 lhk.
- Tallinna keskraamatukogu tarvitamise määrused. Tallinna, 1923. 4 lhk.

- Tallinna esimese haruraamatukogu tarvitamise määrused. Tallinna, 1926. 4 lhk.
- Tallinna teise haruraamatukogu tarvitamise määrused. Tallinna, 1926. 4 lhk.
- Tallinna ... haruraamatukogu tarvitamise määrused. Tallinna, 1927. 4 lhk.
- Tartu linna avaliku raamatukogu laenamismäärused. Tartu, 1925. 4 lhk.
- Tibar. Raamatuköitmise õpetus. Tartu, 1924. 48 lhk.
- Treufeldt, J. Raamatukogude osakondadest. Vabaharidustöö. 1928. Nr. IV. lhk. 86—88.
- Trükiseadus, Riigikogu poolt III. lugemisel lõplikult vastu võetud 1. III. 1923. (Tallinna). Tall. E. Kirjast. Üh. 1923. 14 lhk.
- T(uisk), M. Ohvitseride raamatukogud. Sõdur. 29. I. 1927. Nr. 4. lhk. 74—80.
- T—i, A. Meie rahvaraamatukogud ja kõrtsid. Tulev Eesti. XII. 1924. Nr. 12. lhk. 363—67.
- Üks Raamatukoguhoidja. Meie raamatukogude korraldusest. Päevaleht, 4. V. 1923. Nr. 115. lhk. 4.
- Ülikooli raamatukogu ruumide laiendamine tarvilik. Sädemed, 26. II. 1927. Nr. 9. lhk. 67.
- Ülikooli raamatukoguruumide suurendamine. Päevaleht. 27. IX. 1927. Nr. 263. lhk. 2.
- Wellner, H. Joann Hirmsa raamatukogu nimekirjad Pärnu arhiivis. Vaba Maa, 24. V. 1924. Nr. 118. lhk. 5.
- (Wii)k. Meie Ülikooli uhkus, kogu rahva silmatähe. (Ülikooli raamatukogu) Postimees, 26. X. 1926. Nr. 261. lhk. 4.
- J. Zimmermanni trükikoja ajalugu. 1917—1927. Tallinna, 1927. 27 + (1) lhk.
86. Elulood.
- Eesti biograafiline leksikon. Toim. A. Gederberg, H. Koppel ja t. I—III (A. Seck). Tartu, 1926—28. VIII + (II) + (II) + 464 lhk. (Akadeemilise ajalooseltsi Toimetused II).
- Eisen, M. J. Mihkel Jürgens. Kuukiri Eesti Kirjandus. 1926. a. Nr. 8. lhk. 395—403.

Fr. Puksov.

KLUGE & STRÖHM

Tallinn, Pikk tän. 9

asut. 1813

R a a m a t u k a u p l u s

Sisurikas ladu tähtsamaist uudiseist igalt kirjanduse alalt ja käidava- maist vanemaist kirjanduse teoseist.

Tellimised mitte ladus olevate raamatute peale täidetakse täpselt.

Raamatukogudele

soovitame kõige soodsamatel maksutingimistel:
Kogude täiendamiseks igasugusel arvul uuemat
ja vanemat kirjandust.

Rakendusraamatuid ja kaarte Haridusministeeriumi poolt kinnitatud vormide järgi (Rakendusraamatud 65 sendist peale, kaardid — 35 ja 45 senti sada). **Kõidame kogudele raamatuid vastupidavalt, nägusalt ja kõige paremast materjaalist, hinnaga 15—40 senti raamat. Võtame kõita ka tarvitusel olnud raamatuid.**

Tellimiste täitmise kiire ja korralik.

Kogude juhatajad, enne kui raamatuid mujal kõita lasete, tutvuge meie töökojas tehtud kõidetega, et Teie võiksite veenduda nende nägususes ja vastupidavuses.

O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ — Tartus, RÜÜtli 4.

RAAMATUKOGUHOIDJAD!

Rahvaraamatukogud on selleks peamiseks allikaks, millest ammutab äratust, vaimustust ja teadmisi see suurem osa rahvast, kelle hariduskäik pole võinud ulatuda keskkooli või ülikooli. Raamatukogud on asendamata toeks ka neile, kellele on võinud saada osaks hea kooliharidus.

Kogude väärtus nende tarvitajate seisukohalt on raamatute otstarbekohasest valikust. Valik oma korda on koguhoidja asjatundlikkusest ja hoolsusest. Valiku sisulise külje selgitamiseks on tehtud ja tehakse palju suusõnal ja kirjas. Teatakse, *mida osta*.

Kogude täielikkus ja suurus on kogul käsutada olevaist summadest. Toetust annab riik, annab omavalitsus, annavad üksikud isikudki. On, *mille eest osta*.

Kuid ajal on veel kolmas külg. Sellele on pöördud seni vähe tähelepanu ja sellepärast ka vähem selge, kui kahele eelmisele küsimusele, on vastus küsimusele — *kellelt osta*.

Raamatuid müüvad kauplused ja kirjastajad provintsis ja meie kultuurilistes keskustes, Tallinnas ja Tartus. Kirjastamisel ja kauplemisel on ideeline külg ja äriiline külg. Ühiskonna huvid nõuavad, et kirjastataks häid ja tarvilikke raamatuid ning et nende hind oleks võimalikult mõõdukas. See on ideeline külg. Ettevõtja huvid omakorda nõuavad, et kirjastus ja müük annaks head kasu. Selleks võidakse kirjastada alaväärtuslikke teoseid ja määrata raamatutele võimalikult kõrgeid hindu. See on äriiline külg. Sagedasti toodakse ideelised nõuded ohvriks äriilistele kalkulatsioonidele. Seda ühiskond ei või lubada, sest niisugune kasu ettevõtjale on pahe ühiskonnale ja selle pahe kõrvaldamiseks on leidnud ühiskond ka mõnna abinõu — *oma ettevõtete asutamise — ühistegevuse*.

Kirjastuse alal silmapaistvamaks ühiskondliste ettevõtete hulgas on Eesti Kirjanduse Selts, kes baseerub 2000–3000 isikulisel liikmeslikul, kuhu koondunud asjast huvitatud mitte ainult üle kogu Eesti linnade ja maa, vaid eestlased üle terve maailma. Seltsi juhtimine on kõige demokraatlikum, tema otsustajad asutised (asemikkudekogu, eestseisus) uuendatakse iga aasta. Seltsi varad ja tulud on rahva omandus ja kasutatakse ainult rahva kultuurilistes huvides. Seltsi kirjastus on suuremaid Eestis, ta raamatuid on praegu müügil üle poolteise saja teose. Peale kirjastuse toimib Selts ka raamatukogude varustamist ja seda *kõigi* müügil olevate raamatutega. Varustamine sünnib tingimustel, mis maksma pandud Kirjastajate ja Raamatukauplejate Ühingu poolt ja mis on kohustavad *igale* kirjastajale ja *igale* raamatukauplejale sest need on *kõik* ühingu liikmed. Kogudele sarnasemaid tingimusi pakkuda ei saa ükski kirjastus ega kauplus, sest see oleks nende omavahelise kokkuleppe või rikkumine ja Ühingu poolt raskesti karistatav väärsamm. Kui peaks tehtamagi selliseid allikate pakumisi ei peaks koguhoidjad neid ilalgi vastuvõtma, sest teadlik vastuvõtja ei saaks olla parem autust pakkujast. Neid asjaolusid peaksid võtma koguhoidjad lähema tähelepanu ja järelkaalumise alla. On tähtis osata orienteeruda õieti. Kultuur ja haridus on ideeline — olgu ideelised ka tema kandjad!

Koguhoidjad! Eesti Kirjanduse Selts on Teie oma Selts. Astuge tema liikmeks ja teotage teda oma kogude tellimistega. Sellega laendate tema tegevusvõimalusi, aitate kaasa Eesti kultuurelu arengule. See ei maksa Teile midagi, kuid sellega võite Teie korda saata palju. Leiate aga tema tegevuses midagi soovida — teatage sellest ja see ei jää tähelepanemata.

Kõik tingimused ja nimestikud kogudele on saadetud. Kus nad puuduvad — küsitagu uusi, need saadetakse kohe.

EESTI KIRJANDUSE SELTSI BÜROO,

Lai tänav 35, telefon 6-01, TARTUS.

Raamatukoguhoidja aeg on kasin.

Seda võimaldab kõige rohkem kokkuhoida **Sõnavara** kaudu (Tartus, Rüütli 11, tel. 1001) raamatute tellimine, sest Sõnavara laos on peaaegu kõik, mida raamatukogu vajab. Ka köitetöid tehakse 15 sendist alates; vastupidav raamatukogu köide läbisegi ainult 30—35 senti. Ka muretsetakse veel mõndagi, mille trükk juba 6 kuud ja enam otsalõppend.

Peale selle raamatukoguhoidjad pidagu silmas, et:

1. Sõnavara laos Tartus (nüüd uutes ruumides — Rüütli 11, tel. 1001) on **kõige täielikumas valikus** saadaval: Eesti Kirjanduse Seltsi, K-Ü. „Looduse“, O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“, K.-Ü. „Otava“, E. K.-Ü. „Postimehe“, T. E. K.-Ü. „Päevalehe“, K.-Ü. „Rahvaülikooli“, Soome Kirjanduse Seltsi, O.-Ü. „Werner Söderströmi“, „Sõnavara“ ja kõikide teiste Eesti ja Soome suur- ja väikekirjastuste väljaandeid, olgu need õpperaamatud, ilukirjandusliku sisuga või teised, — **kirjastuse hindadega ja -müügitingimustel.**
2. Oma 10-aastase tegevuse najal kogutud kogemustega on Sõnavara oma sõpradeks suutnud võita silmapaistvama osa Eesti haritlaskonnast.
3. **Kõik** Eesti omariikluse kestel ilmunud vabaharidustöö **käsiraamatud** ja nimelt:

<i>Faguet</i> — Kuidas lugeda	Kr. 1.50
<i>Kubjas</i> — Õpiringid	„ —.75
<i>Richardson</i> — Raamatute valikust	„ 1.—
<i>Smiles</i> — Läbikäimisest raamatutega	„ —.25

Kokku Kr. 3.50

väärtuses, missuguseid on endastmõistetavalt kohustatud kõik juba enne teiste raamatute kogusse hankimist muretsema — on ilmunud ainuüksi „Sõnavara“ kirjastuse väljaandel. **Tellimised adresseerida lihtsalt: „Sõnavarale“—Tartu.**

ÜHESKI RAAMATUKOGUS EI TOHI PUUDUDA

K.Ü. „Looduse“ odavad raamatajakirjad **LUB** ja **LKR**, mille ülesandeks on tutvustada eesti lugejaskonda välismaade parimate ilukirjanduslike teoste ga.

LOODUSE UNIVERSAAL-BIBLIOTEK (LUB)

ilmub igal laupäeval, 52 numbrit aastas.

Üksiknumber (64-96 lk.) maksab 25 senti. Tellimishind aastas 12 krooni, (mida võib tasuda ka jaokaupa);

$\frac{1}{2}$ aastas 6 kr. 25 s. $\frac{1}{4}$ aastas 3 kr. 25 s.

LOODUSE KROONINE ROMAAN (LKR)

ilmub igal 15. kuupäeval, 12 numbrit aastas. Üksiknumber (umb. 240 lk.) maksab 1 kroon. — Tellimishind aastas 10 krooni (mida võib tasuda ka jaokaupa). $\frac{1}{2}$ aastas 5 kr. 50 s., $\frac{1}{4}$ a. 3 krooni. **LUBi** ja **LKRi** tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid, raamatukauplused jt. Tellimishinna võib saata ka rahas või posimarkides oise **K.Ü. „Loodusele“** Tartus, või maksta **K.O.Ü. „Looduse“** posti jooksvale arvele nr. 2055. Üksiknumbrid müügil raamatukauplustes ja ajalehemüüjatel.

K.O.Ü. „LOODUS“, Tartus Vana tän. 1. Telefon 4-35
Postikast 66.

≡≡≡ Ploompuu raamatukauplus ≡≡≡

Tallinnas, Nunneväravas,

telefon. 23-59

suure vaksali lähedal,

kõige vanem Eesti raamatukauplus Tallinnas ja kõige täielikum

Eesti raamatukauplus maailmas.

Vanemad Eesti raamatud, mis veel müügil leiduvad, on saadavale kogutud.

Kõik uued Eesti raamatud on kohe

— — peale ilmumist saada. —

Raamatukogude tellimised täidetakse täielikult ja kiirelt.

Suur nimekiri

6000 raamatu nime- ja sisuavaldusega, 800 lehekülge paks raamat. hind 1 kroon. — Suurema tellimise kõrval antakse hinnata.

Tall. Eesti Kirjastus-Ühisuse „PÄEVALEHE“
väljaandel ilmuvad:

„Päevaleht“

kui rahvuslik, vabameelne, kodanlik, poliitiliselt erapooletu iga päev ilmuv ajaleht. Kõige suurem, loetavam ja mõjuvam ajaleht Eestis.

„PÄEVALEHTE“ võib tellida kõigis kodumaa postiasutistes ja esindajatelt linnades ja maal.

„Laste Rõõm“

on ainuke iseseisev lasteajakiri Eestis.

T. E. K-Ü. „PÄEVALEHE“

graafikatööstus

valmistab kõige kiiremalt,
odavamalt ja maitserikkamalt

igasuguseid aktsidents-, raamatu-, kivi- ofsett- ja rotatsioon-trükitöid, klischeesid ja raamatukõitmis-töid.

Kõige soodsam tellimiskoht trükitööde tarvitajatele

T. E. K-Ü. „PÄEVALEHE“

raamatu- ja kirjutusmaterjaliladu

S. Karja tän. nr. 23

Pikk tän. nr. 2.

on kõige suurem, täielisem ja valikurikkam Eestis. Ostutingimused alati kõige kasulikumad ja hinnad kõige soodsamad. Teenimine kiire ja korralik

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus asub Tallinnas,
Pikk tän. 2, oma majas.

TELEFONID: „Pvl.“ ja „Laste Rõõmu“ talitused 3-11 ja 23-54.

Graafikatööstuse kontor 11-08,

Raamatukauplused 15-13 ja 4-94.

Ferd. Vassermann

Raamatu- ja kirjutusmaterjali

~ kauplus, laenuraamatukogu ~

Talinnas, Pikk 1. 7.

Rikkalik ladu kõigest kirjandusest. Kooliraamatud ja koolifarbeained. Pildiraamatud. Tellimiste vastuvõtmise ajakirjade peale j. n. e. Korralik ühendus Saksamaa, Inglismaa, Prantsusmaa, Soome ja Rootsimaa võimaldab mitte ladusolevaid raamatuid lühikese ajaga muretseda. Suur valik vanemast ja ~ uuemast Eesfi kirjandusest. ~

~ ~ **Odavad hinnad.** ~ ~

A. Kalmel'i

raamatuköitmise töökoda

~ Rataskaevu tän. nr. 6, telefon 10-05. ~

Valmistab kõiksugu köitetöid ja mappe hästi ja odavasti - raamatukogudele, ~ ja kantseleidele. ~

Kõige soodsam ostukoht raamatukogudele on

A. KEISERMAN'I

raamatukauplus.

Tallinn, Kinga tän. 5.

Alati ladus kirjandust eesti, saksa, inglise ja vene keeltes. Väljamaal ilmuvad uudised peale ilmumist kohe saadaval. Võtan nõukogude venes ilmuvate raamatute ja ajakirjade peale tellimisi vastu ja toimetan tellijatele kätte 10–15 päeva jooksul. Kõik-sugused nimekirjad kohapeal saadaval. Maa-raamatukogudele 10% hinnaalandust Eesti kirjastajate ja raamatukaupmeeste Ühingu kodukorra järele.

A. KEISERMAN'I raamatukauplus. Tallinn Kinga t. 5.

Tallinna keskraamatukogu ja Riigikogu raamatukogu esindaja.

Järgmised raamatud ei tohiks üheski kogus puududa:

Bernhard Linde

Tõusva päikese mailt

Reisivesteid Siberist, Jaapanist, Hiinast ja Indiast. 184 lhk., rea piltidega. Hind 2 krooni.

Raamat on tunnustatud keskkoolide uute õppekavade kokkuseadva komisjoni poolt sobivaks kasutamiseks keskkooli esimeses klassis reisikirjelduste lugemisel.

Bernhard Linde

August Kitzberg

Arvustuslik-elulooline esse. 48 lhk. suures kaustas, hind 1 kr. 40 s.

Eestimaa õiguse ajalugu

(Estländische Rechtsgeschichte)

Tartu Ülikooli professori *dr. jur. Vilhelm von Seeler'i* loengute põhjal toimetand *Georg Naelapea*. Hind 1 kr. 40 s.

Bernhard Linde

Omad ja võõrad

Esseed. Kaanejoonisus *Ed. Ole'li* 164 lhk. Hind 2 kr. SISU: 1) Estee-tilisest maitsmisest, 2) Peeter Altenberg, 3) Eino Leino elust ja loomingu-
gust, 4) A. H. Tammsaare. Jooni elust ja loomingu-
gust ja 5) Edvard Munch.

Heinrich Bergner

Lühike kunstiajalugu

Felix Beckeri täiendatud saksakeeles neljanda trüki järele tõlkind *Arma Kristen*. Toimetand *Hanno Kompus* ja *Bernhard Linde*. I osa 208 pildiga, hind 4 kr. 80 s.

Heinrich Bergner

Lühike kunstiajalugu

Felix Beckeri täiendatud saksakeelse neljanda trüki järele tõlkind *Arma Kristen*. Toimetand *Hanno Kompus* ja *Bernhard Linde*. II osa 149 pildiga, hind 4 krooni.

Jaroslav Hasek

Švejk koerakaupmehena

ja teised seiklushumoreskid Tšehhi keelest tõlkind *Bernhard Linde*. Hind 1 kroon.

RAAMATUKAUPLUS „BUKINIST“.

Tallinn, Vana Posti tän. nr. 7.

- Ostap ja müüb pruugitud raamatuid kõigis keeltes.
 Müügil vene, saksa ja teiste kirjanikkude koguteosed, ilukirjandus ja teaduslikud raamatud.
- Eestikeelsete raamatute antikvariaat. Ostap hea hinna eest vanemaid raamatuid eesti, saksa, vene ja teistes keeltes.
- Ostap ja müüb Balti maadesse puutuvat kirjandust (Baltika).
 Muu seas müügil (Hinnad kroonides ja sentides).
- Baudrillart, H. Historie du luxe privé et public. II edit. En 4 vol. Paris, 1880. 9.—
- Chambers's cyclopaedia of engl. literature. A history, critical a. biographical, of brit. authors with specimens of their writings. 3-d ed. In 2 vol. 1876. 12.50
- Dameu Conversations lexicon. 2-e Ausgabe. 10 Bände in 5. Adorf, 1839. Geb. 5.—
- Francé, R. H. Das Leben der Pflanze. M. zahlreich. Abbild. u. Tafeln in Schwarz- u, Farbendr. B. III—VIII. Stuttg. 1908—1913. Geb. 32.—
- Kurz, H. Geschichte der deutsch. Literatur m. ausgewählt. Stücken a. den Werken den vorzügl. Schriftsteller. M. viel Illustr. In 4 B. Lpz. 1864—74. Geb. 9.—
- Mecklenburg, Prof. Dr. W. Kurzes Lehrbuch d. Chemie. M. 100 Abbild. Braunsch. 1919. 756 S. 3.—
- Nissen, J. Unterredungen über d. Biblischen Geschichten Ein prakt. Handbuch. Lpz. 982 S. Geb. 2.65
- Saksa keel iseõppimiseks. Dr. R. Rosenthal'i järele. 4—5 täiend. tr. Nrv. 1918. 283 lhk. Kõit. —.65
- Schuré, Ed. Le drame musical. En 2 vol. Paris. 1875. 4.80
- Sieberg, A. Der Erdball, s. Entwicklung u. s. Kräfte. Gemein. verst. dargest. M. 254 Abbild. u. 57 Taf. in Schw.- u. Farbendr. Mnch. 1908. 394 S. 14.—
- Spengler, O. Der Untergang d. Abendlandes. In 2 B. Mnch. 1920—1922. Geb. 12.—
- Suchier, Prof. Dr. u. Birsch-Hirschfeld, Prof. Dr. Geschichte d. Franz. Literatur. Mit 143 Abbild u. 23 Taf. Lpz. u. Wien, 1900. 733 S. Geb. 8.50
- Vogt, Prof. Dr. u. Koch, Prof. Dr. Geschichte d. Deutschen Literatur. 2 verm. Aufl. In 2 B. M. 165 Abbild. u. 27 Taf. Lpz. u. Wien, 1904. 355+599 S. Geb. 10.—
- Василевский, И. (Не-Вуква). В будуаре Дамская литература до и после революции (Крит. очерк). 112 стр. —.50
- Зудерманъ, Г. Высокая жизнь. Совр. комедія въ 4 д. Берл. 111 стр. —.25
- Оствальдъ, В. Основы неорг. химии. 2 и. М. 1914. 767 стр. 2.50
- Ремизовъ, А. Повѣсть о Иванѣ Семеновичѣ Стратилатовѣ. Берл. 1922. 76 стр. —.35
- Толстой, Ал. Смерть Дантона. Траг. Берл. 1923. 80 стр. —.30
- Урванцовъ, Л. Со святыми упокой... Романъ. Берл. 1921. 371 стр. 1.25
- Чудиновъ, А. Н. Справочн. общедост. Энциклопед. Словарь. Слб. 1901. 983 стр. Пер. 6.—

O/Ü. J. G. KRÜGER'i RAAMATUKAUPLUS

Tartus, Rütli t. 11.

Kõnetraat. 7—60.

Muretseb kiirelt ja mõõduka hinnaga kõik välismaail ilmuvad raamatud ja ajakirjad.

RIKKALIK RAAMATUTE LADU

igalt teaduse alalt.

OTSEÜHENDUS

inglise, saksa, prantsuse, soome, rootsi ja t. raamatuäridega võimaldab laos puuduvaid teoseid kiires korras muretseda.

E. T. K.
**EESTI TARVITAJATE KESK-
ÜHISUS,
TALLINNAS,**

Üleriikline tarvitajate ja majandusühisuste ostu-müügi, omatööstuse ja nõuande keskkohht, muretseb tarvitajate ja majandusühisustele, kooliõpilaste kooperatiividele ja raamatukogudele

kõige kasulikumate tingimustega

õppe ja juturaamatuid, kui ka kirjutustarbeid.

Annab juhatus raamatukogude ja kaupluste organiseerimiseks.